

מראי מקומות לסוגיות הנלמדות

פרשת לך לך ביצה ב. - ז.

מחוברין לאילן, משום טעמא דדעתיה עלוי' להאכלין לעורבין בעודם מחוברין, ומוכן לעורבין הוי מוכן לאדם, והועילה לו אותה הדעת, שאם יישרו אח"כ מן האילן, הם מוכנים לאדם.

וז"ל בעל המאור, ודוקא בעומדת לגדל ביצים להוציא מהן אפרוחים, אבל בעומדת להטיל ביצים לאכילה, אע"פ שהתרנגולת מוקצית, אין הביצה מוקצית, כדאשכחן ליה לר"נ דאמר במס' שבת [יט:]: עז לחלבה ותרנגולת לביצתה ורחל לגזיתה, פלוגתא דר"י ור"ש, ובמס' שבת [קמד:]: א"ר חסדא חולב אדם עז וכו', ואנו מפרשין אותה אפי' בשבת, ואע"פ שהרי"ף ז"ל פירשה ביו"ט וכו', [א"ה], גם מדברי התוס' רי"ד נראה שפירשה ביו"ט, מדהוצרך להוסיף בקושינו, דלא חילק בין עז העומדת לאכילה ובין עז העומדת לחלבה, דאי איירי בשבת, פשיטא דאין לחלק. או שמא רמז בזה לאפוקי מת"י הר"ן דלקמן], ואע"פ שהעז מוקצית היא בעצמה בשבת, אין חלבה מוקצה, דדעתיה עליה מאתמול, וכשם שאתה אומר בעז לחלבה כך בתרנגולת לביצתה וכו'.

והר"ן כ' וז"ל, ואיכא למידק, דהכא משמע דכיון שהתרנגולת מוקצה אף הביצה נגדרת אחריה, ואילו לקמן בשמעתין אקשינן, אלא מעתה שבת דעלמא תשתרי, והא התם התרנגולת מוקצית מחמת איסור שחיטה [חולין טו:], ואפ"ה אי לאו משום גזירה [אטו שבת שאחר יו"ט] הוי שרינן ביצתה, ובפ' חבית נמי הכי משמע, דאמרינן התם חולב אדם עז לתוך הקדירה שיש בה אוכל, משום דכיון דהו"ל משקה הבא לאוכל חשיב כאוכל, והא עז בשבת מוקצית היא מחמת איסור שחיטה, ואפ"ה לא מיתסר חלבה משום לתא דידה. י"ל דכי פרכינן הכא מ"ט דב"ש מוקצה הוא, מדין נולד אתינו לה, דקס"ד דכל שהוא נולד ודאי כו"ע מודו ביה וכו', והכא נולד גמור חשיבין ליה, דכיון דתרנגולת העומדת לגדל ביצים, יצתה מתורת אוכל לגמרי, וביצה שלה אע"פ שהיא אוכל גמור ואפי' חשב לאוכלה מע"ש, על כרחך נולד הוא ומיתסר, דהשתא הוא דמשוי אוכל, אבל תרנגולת העומדת לאכילה, משום איסור שבת לא יצתה מתורת אוכל, דאיסורא הוא דרביע עלה כאריה בעלמא, הלכך לא מיתסר משום מוקצה אלא היא דאסירא, אבל ביצתה דלא נאסרה מעולם שריא, והיינו נמי ההיא דחולב אדם וכו' דבעז העומדת לאכילה עסקינן וכו'.

ב. ובי"ה אומרים מסלק את הטבלה כולה ומנערה.

הקשה הרשב"א, הא הניחן עליה מדעת והויא בסיס לדבר האסור, ות"י בשם תוס', דדוקא במניח לדעת כל השבת הוי בסיס, אבל הכא לא הניחם על דעת שיעמדו שם כל השבת, והלכך הו"ל כשוכח. וראיתם, מדתנן [שבת מט.] טומנין בגיזי צמר ואין מטלטלין אותם, כיצד הוא עושה, נוטל את הכיסוי והן נופלין מאליהן, אלמא לא הוי הכיסוי בסיס

ב. אילימא בתרנגולת העומדת לאכילה, מ"ט דב"ה, אוכלא דאפרת הוא.

פירש"י אוכל שנפרד מחבירו. והתוס' הוסיפו לבאר, משום דאי בעי שחיט לה ואכיל כל שבגוה. וטעמייהו מבואר בתור"פ ז"ל, פ"ה ושרי משום דמעיקרא אוכלא והשתא אוכלא. ולא נהירא, דלא דמיא לאוכלא דאפרת שהוא בעין לפנינו, ומסתמא אין אדם מקצה מה שהוא רואה לפניו, אבל האי אינה לפניו, וא"כ מקצה דעתיה מינה. וי"ל, כיון דתרנגולת עומדת לאכילה ואי בעי שחיט לה, ודאי דעתו שיאכל כל מה שימצא בתוכה.

וז"ל התוס' רי"ד, אי קשיא אמאי פשיטא ליה לתלמודא דאוכלא דאפרת הוא, והא נולד היא, דלא קחזי לה מאתמול, כדאמרינן בפרק כל כתבי הקודש [שבת קכא:]: גבי צואה של קטן ומעיינות הנובעין ונהרות המושכין, ואע"ג דלא חזו להו מאתמול משום דעבידי דאתו, אבל ביצה דלא עבידא דאתיא, שאין בכל יום ויום מטילה התרנגולת ביצתה כדבעינן למימר לקמן, דין נולד יש בה, ואמאי פשיטא ליה דשריא. תשובה, הא בעינן למימר לקמן דכל ביצה דמתילדא האידינא מאתמול גמרה לה, וכיון שהיא עומדת לאכילה ויכול לשוחטה, אילו היה שוחטה לא היה אוכל ביצה שבמעיה [בתמיה], השתא נמי אוכלא דאפרת הוא. והר"ן כ' ואין לאוסרו משום נולד, דהא חזי האי פלגא למאי דהוה חזי כוליה.

וז"ל הפנ"י, ונראה לי דצ"ל דעכשיו נמי נחית הש"ס לסברא דרבה, דכל ביצה דמתילדא האידינא מאתמול נגמרה, וא"כ דא"ש הא דקאמר דאוכלא דאפרת הוא וכו', משא"כ אם נאמר דלא נגמרה אלא ביום שנולדה, א"כ אמאי פשיטא לן להתיר וכו', דמ"מ נולד הוא, דהא מאתמול לא הוי ראוי לאכילה ועכשיו נעשה אוכל, ואין לך נולד גדול יותר מזה וכו', או שנאמר דקס"ד דביצה קודם שנגמרה כך ראוי לאכילה כמו לאחר שנגמרה, וא"כ לא הוי נולד אלא אוכלא דאפרת. עכ"ל [בקיבור]. [ומלשון התוס' מבואר לכאן כאופן הא' דהפנ"י].

ב. אלא בתרנגולת העומדת לגדל ביצים, מ"ט דב"ש, מוקצה היא.

כ' בתוס' רי"ד, אי קשיא, מאי שנא תרנגולת העומדת לגדל ביצים מעז לחלבה, והלא זה וזה מוקצה נינהו, והכי אמרינן בפרק חבית שנשברה [קמד:]: חולב אדם עז לתוך הקדירה אבל לא לתוך הקערה, ולא חילק בין עז העומדת לחלבה בין עז העומדת לאכילה. תשובה וכו' דביצה לא עבידא דאתיא בכל יומא ואין דעתו עליה, אבל חלב דבכל יומא עביד דאתי דעתיה עליה, והלכך אע"פ שהוא יוצא מעז שהיא מוקצה, החלב מותר משום דעביד דאתי. וכיו"ב אמרו בפ' מקום שנהגו [נו:]: בפירות הנושרין בשבת שאינן מוקצין, ואע"פ שהן מוקצין מחמת איסור שהיו

כיון שלא הניחן שם לדעת שיעמדו שם כל השבת. והרשב"א דחה ראייתם, דהתם לא נעשה הקדירה בסיס להגיזי צמר, אלא הם הוו תשמיש להקדירה. ועוד הקשה לדבריהם מהא דאמרין [שם מז]. הנח לשמן נר ופתילה הואיל ונעשה בסיס לדבר האסור, והא נר אינו מספיק לכל השבת וכדאמרין בפ' כירה, ואפ"ה אסר ר' יהודה, וקיי"ל כותיה. וכ' בדוחק י"ל דשאני נר דאע"ג דזרכו לכבות באמצע שבת, כיון דאינו מסור בידו ואינו יודע מתי תכבה נרו, ואפי' נצרך לו אינו יכול לכבותו ולא לנערו כדי שיכבה, ואינו יכול להשתמש בו אלא צריך להיות יושב ומצפה עד שיכבה מאליו, בכי הא ס"ל לר' יהודה דהוי כמוקצה לכולי שבת, דאין אדם יושב ומצפה מתי תכבה נרו וכו', אבל בגיזי צמר א"נ קליפין ועצמות, שסילוקן תלוי בדעתו ודעתו לנערם בכל עת שירצה, אפי' ר' יהודה יתיר כיון שלא הניחם לדעת שיעמדו שם כל השבת.

ומסיק, דאין אומרים נעשה בסיס אלא בנר שיש לו חשיבות בסיסות קצת, כמעט שעל הכר שאדם רוצה להצניעם שלא יאבדו, ואבן שעל פי חבית נמי לפי שהיא צריכה לבנין ואדם חס עליה שלא תאבד וכן שלא תתקלקל ותשבר וכו', וכן נר ושמן ופתילה שהן צריכין להיות בסיס לאור וכל כיו"ב, והלכך במניח נעשה בסיס גמור, ובשוכח נעשה בסיס קצת והלכך אינו מסלק אלא מנער והן נופלין מאליהן, אבל עצמות וקליפין דלא חשיבי, ואינו מצניעם כלל לעולם, אין להם תורת בסיס, ואע"פ שהניחם על השולחן שלא יטנף הבית, מ"מ לא לצורך עצמם הניחם שם, ולא להצניעם מחמת חשיבותם, הלכך אין הטבלה בסיס להם כלל, אלא מסלק את הטבלה ומנערה. [וע"ע בתור"פ].

ב. בתוד"ה ביצה. והא קיי"ל דאף לטלטל אסור.

היינו מדקתני בברייתא [ג]: אין מטלטלין אותה לא לכסות בה את הכלי וכו'. הגרע"א. והקשה, דלכאוי"ל לאוכוחי, דאי ב"ה באכילה לחוד אסרי, וכי קאמר ר"נ דב"ה כר' יהודה היינו לענין אכילה ולא לענין טלטול, א"כ מאי פריך מההיא דמגביהן מעל השולחן עצמות וקליפין וכו'. והאריך בזה. ובסוד"ד כ' בשם חתנו ז"ל, ד"ל דבמידי דאכילה אסור רק באכילה, כיון שזה עיקר הנאתו, אבל במידי דלא אכילה דעיקר הנאתו שאר תשמישין, אסור כמו אכילה, ויפה אמר, וכדבריו מבואר בחידושי הרשב"א [קכת]. [שכ' שם בד"ה במוקצה] ליישב שיטת רש"י ז"ל, וי"ל דדבר שעומד לאכילה הוא דשרי לטלטלו, משום דדי לו במה שאסרתו לאכילה, אבל במה שאינו עומד לאכילה ס"ל כר' יהודה. ור"ל דאסור גם בטלטול. מיהו לשיטת הר"ף ור"ת המבואר בדבריו שם, לא אשכחן חילוק זה, וגם לרש"י אינו אלא אלא בדעת רב. ואולי מה"ט לא תירץ הגרע"א עצמו כן].

ב. בתוד"ה דילמא ב"ש. תימה במתני' קאמר בהדיא דב"ש אית להו מוקצה, דקתני לא יטול אא"כ נענעו מבעו"י.

כ' מהר"ם, ואע"ג דלקמן [י]. משמע בגמ' דטעמייהו דב"ש הוא מטעם דילמא אתי לאימלוכי, דאיירי בבריכה ראשונה כדלקמן, ופירש"י שם דהו"ל טלטול שלא לצורך, היינו נמי מטעם איסור מוקצה, וכן פירש"י שם בסוף שמענתא, אהא דקאמר [י]: וקא מטלטל מידי דלא חזי ליה, דפירש"י כל אותן שטלטל יתר על צרכו מוקצין הן, ר"ל דלמפרע טלטולם איסור מוקצה הואיל ואין נוטל אותם, וא"כ ה"ה לב"ש בבריכה ראשונה דחיישי דילמא אתי לאימלוכי לאחר שיטלטל, ונמצא שטלטל איסור מוקצה שלא לצורך. [ולא אמרין דהזמנתו שאמר מבעו"י זה זה אני נוטל, מהניא לאלו עד שימלך]. ובפנ"י כ', ק"ק מאי פשיטא להו דטעמא דב"ש משום מוקצה, דהא מצינן למימר דטעמא דב"ש שאם לא יענעו מבעו"י, דילמא משתכחו למחר כולהו כחושים ומימנעי משמחת יו"ט, דה"נ אמרין לקמן אליבא דב"ה.

ב: וכת"כ דהתירא עדיף וכו'.

כ' הגרע"א [ב]. בד"ה ב"ה אומרים, בסוד"ד, דלכאוי"ל קשה איך אמרין דפליגי בביצה משום דכחו דהתירא עדיף, הא עיקר סברא דכחו דהתירא עדיף משום דעל המתיר להביא ראייה, וא"כ זהו רק בדאורייתא, אבל בדרבנן לכאוי"ל בהיפוך, על האוסר להביא ראייה, דהא מספק ג"כ מותר דהוי ספק דרבנן. וצ"ל דהכא כיון שיש לו מתירין

ספיקו אסור, וא"כ על המתיר להביא ראייה. [אולם למש"כ הפר"ח דספיקא דדינא מותר בדשיל"מ, א"כ לכאוי"ל אין על המתיר להביא ראייה, כיון דמסופק בדין.

ועיין בצל"ח שכ' ג"כ לחלק בין דאורייתא לדרבנן מה"ט, [ובהערות ציינו שכבר כ"כ באו"ז הגדול סי' תשמ"ח], וסוגיין דאיירי באיסור מוקצה דרבנן, כ' הצל"ח לבאר עפ"ד הת"י לקמן בסוגיין [ג: בד"ה אלא], דמוקצה חמיר והוי כעין דאורייתא, וספיקו אסור. ושוב כ' מטעמא דרב אשי דדשיל"מ ספיקו אסור אפי' דרבנן.

ב: ורבה לטעמיה דאמר רבה מאי דכתיב והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו, חול מכין לשבת וכו'.

ופירש"י דרבה לטעמיה דילף מהכא בפסחים דמוקצה דאורייתא, ולוקה כשמשתמש במוקצה, [ואזהרתיה מלא תעשה כל מלאכה, כמבואר התם]. וכ' ע"ז הרשב"א, ואין פירושו נכון, חדא, דהתם הדר ביה רבה במסקנא, ועוד קשיא לי, דאם איתא למה לי דאמר קסבר רבה כל ביצה דמתילדא האידנא מאתמול גמרה לה, דאפי' גמרה האידנא נמי תיתסר, ואפי' יו"ט גרידא שבת גרידא נמי תיתסר משום מוקצה, ומאי שנא יו"ט אחר השבת. אלא ה"פ, רבה לטעמיה דמוקי ליה לקרא בהכנה דממילא, ומשום דאמרין בסמוך דהנך אמוראי דלית להו הכנה ומוקי לה לקרא בהכנה דידיהם, ולומר שיכינו היום כדי שלא יעשו מלאכה בשבת.

ובקוב"ש שם [אות קצ"ז] הקשה אהא דאמר התם [מח]. דאי מוקצה דאורייתא, שההבא מן האפר [שאינו נכנס ליישוב ימים רבים. רש"י] אין מביאין אותו לקרבן תמיד, דמיפסל משום ממשקה ישראל מן המותר לישראל, והקשה, דלכאוי"ל איסור מוקצה הוא מלא תעשה כל מלאכה, ואינו ענין כלל לפסולא דממשקה ישראל דאיירי באיסורי אכילה והנאה, אבל באמת מוקצה הוא מאיסורי אכילה, דכתיב והכינו וכו', מוכן אכול שאינו מוכן לא תאכל, אלא דמה"ט גרידא ליכא מלקות דהוא איסור עשה, והמלקות הוא משום איסור מלאכה. [ועיין בדבריו כאן אות א'].

ועיין בקה"י [סי' א' בד"ה וביתר] שכ' לבאר ענין הכנה ז"ל, דנראה דיש בענין הכנה שני דינים, דבפשוטו ענין הכנה אינו איסור "עשיית ההכנה", אלא איסור "אכילה" הוא, שאסור לאכול מה שהוכן בקדושה דיום אתמול, דמה"ט ביצה אסורה, אבל באמת נראה, דההכנה בידיה איכא נמי איסור עשיית ההכנה, שאסור לעשותו לפי שהוא מכין מקדושה לקדושה, והכל נלמד מקרא דוהכינו שאין יו"ט מכין לשבת. [ועי"ש ראתו. ושוב צידד בשי' תוס' דהאי דינא בתרא מדרבנן הוא. עיי"ש].

ב: ברש"י ד"ה והכינו. ואחשבה רחמנא לסעודת שבת שיזמיננה מבעו"י ובחול. ובד"ה ואין יו"ט. דסעודת חול לא אצרכה רחמנא זימון מבעו"י וכו'.

וכ' ע"ז הרשב"א ז"ל, ותמיה אני על לשון זה דסעודת שבת בעיא הזמנה מבעו"י ובחול, א"כ אף שבת אינה מכינה לעצמה, והלא שבת ויו"ט גרידא מדינא ביצה שריא, וביו"ט שאחר השבת אי לאו דמאתמול גמרה לה אף היא שריא, ובעירובין [לז:]: אמרין תחילת היום קונה עירוב, שבת מכינה לעצמה. אלא ה"פ, סעודת שבת ויו"ט חשיבא למייהו להו הזמנה, והלכך כל שתהא להם הזמנה, אינו בדין שיזמין שבת ליו"ט ולא יו"ט לשבת, אבל הם מכינים לעצמן, וחול נמי לא חשיב ולא שייך ביה הזמנה, הילכך ביצה שנולדה ביום שלאחר השבת או לאחר יו"ט שריא, דלא שייכא הזמנה לסעודת חול.

ב: בתוד"ה אין מבקעין. לא מייתי מרישא דאין מבקעין קורות, דהא מייירי בסואר של קורות דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס וכו'.

כ' הגרע"א ז"ל, ולי העני נראה לולי דברי קדשם, דהא דמוקצה מחמת ח"כ אסור, היינו רק כמו סכין של שחיטה ומילה, דרוצה להחזיקם גם להלן לכך, אלא דלפי שעה רוצה לשמש בהם איזה דבר, אמרין שמחמת ח"כ אינו עומד לטלטל ועדיין הקצאתו עליו, אבל אם באמצע

יו"ט מייחד הסכין של שחיטה ומילה לדבר אחר, ואין רצונו להחזיקו עוד לשחיטה ומילה אלא לשאר תשמישין, משעה זו אינו עוד בכלל ח"כ, אלא דביה"ש היה מוקצה מחמת ח"כ, והוי רק מדין מיגו דאתקצאי ביה"ש דלא ס"ל לר"ש לאיסור, וכעין זה איתא בר"ן בפ"ג דמסכתין לענין מוקצה מחמת מיאוס, דמשעה שרוצה להשתמש בו ואינו חושש למיאוסו, נסתלקה הקצאתו, ותליא בפלוגתא דר"י ור"ש אי אמרינן מיגו דאתקצאי ביה"ש.

וא"כ בהאי דהכא גם הסואר של קורות, כיון דעתה מבקעו ולא חזי עוד לבנין, ונשאר רק מיגו דאתקצאי ביה"ש ושירי לר"ש. ולדברי, לדינא דקיי"ל כר"ש, אם סכין של מילה נשבר בשבת עד שאינו ראוי למול בו עוד, י"ל דשירי בטלטול. [ועיין מג"א סי' תק"א סק"ב] דכלי מצוי להשתבר והוי כמו קורה רעוע. [ועיין מג"א סי' ש"ח סקי"ט דמשמע דאוסר, ולי צ"ע לדינא. וראיית המג"א יש לדחות כאשר כתבתי בעז"ה בגליון המג"א].

ועיי"ש בהגרע"א לעיל מינה, שכ' דמטעמא אחרנא לא מיייתי ראייה מרישא דסואר של קורות, דהא בקורה שנשתברה כ' תוס' דטעמא דר"ש דמתיר משום דכיון דנשתברה היום, מסתמא היתה רעועה מאתמול והוי כיושב ומצפה מתי תשבר קורתו, וא"כ בסואר של קורות דאיירי בקורות בריאות ולא הוי כיושב ומצפה, גם ר"ש מודה ביה דאוסר.

ב: בתוד"ה והיה. ואפי' לדין נחא דכל דבר אפוי ומבושל לא שייך ביה הכנה, שאינו מחוסר רק תיקון בעלמא, דמעיקרא הוי חזי ליה וכו'.

המג"א [סי' תקכ"ז סק"א] כ' דבריהם תמוהים וצריכים ליישב עם הגמ' דפסחים. וכ' הקה"י [סי' א'] דכוונתו נראה פשוט לכאן, דהתם [מז:]: פריך רבה לרב חסדא, לדידך דאמרת האופה מיו"ט לחול לוקה, [דלא אמרינן הואיל ואי מיקלעי ליה אורחים וכו'], היכי אופין מיו"ט לשבת, ואהא תירץ רב חסדא דמדאורייתא צרכי שבת נעשין ביו"ט, הרי דמבואר בגמ' טעמא דר"ח לא כמש"כ תוס' דבאפיה ובישול ליכא הכנה, אלא משום דצרכי שבת נעשים ביו"ט. ובהגהת חת"ס ועוד אחרונים כ' דלק"מ, דהגמ' שם לא פריך מכח לתא דאיסור הכנה, אלא מצד מלאכה דאוסר ביו"ט כשאינו צורך אוכל נפש דיומו, ופשיטא שגם אפיה ובישול הוא מלאכה, והוכרח ר"ח לתרץ דשירי מלאכה ביו"ט לצורכי שבת כמו לצורך היום. אבל התוס' הקשו מצד איסור הכנה שזהו דין מיוחד דאין יו"ט מכין לשבת, ואהא הוצרכו תוס' לחדש לר"ח דאפיה ובישול כיון שגוף הדבר היה ראוי גם קודם האפיה, אין בזה דינא דהכנה. [ועיי"ש מש"כ בביאור תי' תוס' דלרבה שרי מטעם הואיל].

ומסיק הקה"י, שגם המג"א לא נתכוין לקושיא הנ"ל, דזה לק"מ וכמשנ"ת, אלא דכוונתו להקשות במה שתפסו תוס' דגם לר"ח אית ליה הכנה דרבה, וזה קשה להבין, כמש"כ הר"ן בפסחים שם בשם הרמב"ן, דעל כרחק ר"ח לית ליה הכנה, שהרי קאמר דצרכי שבת נעשים ביו"ט, ואת"ל דאפי' הכנה דממילא [כגון ביצה] אסורה, כ"ש שאסור לעשות הכנה בידים, שאם הקפידה תורה שלא ליהנות מדבר שהוכן מקדושה דאתמול, איך יתכן [שבמקום שהדבר לא נאסר מדין הכנה כגון באפיה ובישול לדברי תוס'] שהתורה תתיר ביו"ט עסק הכנה בשביל השבת, ונהי שעצם המאכל לא נאסר, היינו משום דדל ההכנה מכאן, היה ג"כ בכלל אוכל והיה חזי ליה לכוס, אבל עכ"פ מצד לתא דהכנתו שלו היה ראוי לאסור גם המאכל, ואיך נתיר מלאכה לצורך השבת, והרי המלאכה היא בשביל תוספת התיקון וצד הכנה שבו, ועל הכנה הא הקפידה תורה, שהרי נאסר אפי' הכנה דממילא, אלא על כרחק דרב חסדא לית ליה איסור הכנה. [יעו"ש שהוסיף לבאר עוד בזה].

וז"ל המהר"ם, ועיי"ש בפ' אלו עוברין דקושיא זו דמקשו התוס' פריך שם רבה לר"ח, דאיתא התם א"ל רבה לר"ח לדידך דאמרת לא אמרינן הואיל, היאך אופין מיו"ט לשבת וכו', א"ל מדאורייתא צרכי שבת נעשין ביו"ט וכו', וא"כ יש לתמוה על התוס' דהכא דמקשו קושיא המפורשת שם בגמ'. וי"ל דהתוס' כל כוונתם לתרץ לדין דקיי"ל כהכנה דרבה, וא"כ איכא איסורא במבשל מיו"ט לשבת, ולא קיי"ל כר"ח דאמר

מדאורייתא צרכי שבת נעשין ביו"ט והואיל ואי מקלעי אורחין לא אמרינן קיי"ל כוונתיה, וא"כ לדידך היאך אופין ומבשלין מיו"ט לשבת, והוצרכו לפרש דאפיה ובישול תקוני מילתא בעלמא הוא ולא שייך ביה הכנה וכו'. עכ"ל. ועיין במהר"ם ש"ף ובביאור [אות מ'], וע"ע בשפ"א.

ב: בתוד"ה והיה. תימה דכאן משמע שהמן לא היה יורד ביו"ט וכו', והא אמרינן ויברך ויקדש, ברכו במן וקדשו במן.

בתור"פ תירץ כתירוציהם, וכ' ועוד י"ל, שברכו במן שהיה מוטעם יותר משאר יו"ט. [דאף שטעמו כצפיהית בדבש וכטעם לשד השמן, עוד היה טעמו יותר משובח וערב ע"י תבלין ושמו שבת. ואולי גם כשטעם בו כל אדם טעמו של כל מאכל לפי חפצו, היה בשבת מוטעם יותר ממה שחשב בו אותו אדם, כמובחר שבאותו המין. ועכ"פ מבואר דלא קשיא להו מהא דקדשו במן, [דע"ז לא תירצו], רק מהא דברכו במן, וכן משמעות לשונם בקושיאם, שכ' וז"ל, ברכו במן שלא ירד בו, וקדשו במן שירד להם לחם משנה ביום הששי בשביל שבת, ואי ביו"ט לא ירד, במאי ברכו יותר משאר יו"ט. וזה דלא כרש"י בפ' החומש שהביא הדרשא להיפך].

ב: בתוד"ה מילתא. וי"ל דמאחר שלא נולדה ע"י כך, לא חשיב גמר, ובירושלמי פליגי בהא.

וז"ל הרשב"א, וי"ל דכל שלא נולדה, אין גמר של אמש הכנה גמורה, לפי שלא נגמרה לגדל אפרוחים אלא בלידה, ואף לאכילה אינה חשובה לגמרי כי אם בלידה, כדאיתא בהדיא בירושלמי וכו', מה טעמון דב"ש, מוכנת היא אגב אמה, מה טעמון דב"ה, נעשה כמוקצה שיבש ולא ידע וכו', והתניא השוחט את התרנגולת ומצא בה ביצים גמורות, אע"פ שהן גמורות הרי אלו מותרות, רב חנינא ורב שילא, חד אמר לא דמי טעם אכילתה מבפנים לטעם אכילתה מבחוץ, וחד אמר לפי שאינה נגמרת לאפרוח עד שתצא לחוץ, וכיון שכן, כשנולדה נמצא גמרו של אמש גמר גמור והכנתו הכנה גמורה, אבל כל שלא נולדה אין הכנתו הכנה.

והר"ן כ' וז"ל, י"ל דביצים במעי תרנגולת אע"פ שהן גמורות, הרי הן כאחד מאבריה, דאע"ג דאמרינן לקמן [ו:]: דמותרות לאכלן בחלב, היינו לומר שאין תורת בשר עליהן, אבל לענין הכנה חשיבא לן כגידולי תרנגולת עצמה, דלא מתסרי משום הכנה וכדכתבין לעיל [אעיקר דברי רבה דכל ביצה וכו' מאתמול גמרה לה, וז"ל שם, ואיצטריך נמי למימר "גמרה", דאילו לא גמרה, אע"פ שנתגדלה, לא מיתסרא, דאי הכי, [בהמה] ביו"ט אחר השבת היכי שחטינן לה, והלא כבר נתגדלה בשבת, אלא דלא חשיב לן הכנה אלא כי גמרה, מפני שאז מתחדשת בריה חדשה לגמרי], ובירושלמי אמרו שאינו דומה טעם אכילתה מבפנים לטעם אכילתה מבחוץ, והיינו משום שכל זמן שהיא בפנים אינה נעשית בריה לעצמה, הלכך אפי' תאמר דמאתמול גמרה לה, לא חשיבא הכנה כלל.

ובסוף דבריהם הביאו, דכל זה שלא כשיטת רבינו אפרים דס"ל לאסור הני ביצים גמורות כששחטה ביו"ט שאחר השבת, מחמת ספק זה דילמא הוי מתילדא היום ונגמרה אתמול. וכן הביאו הרא"ש [בסי' ג'] וחלק עליו. והקשה בקרב"ן [אות ג'] וז"ל, וא"ת מ"מ מיקרי ספק ספיקא, שמא יו"ט שמא חול, וא"ת שהוא יו"ט, אימא לא מתילדא היום, י"ל דס"ל דבדבר שיש לו מתירין אסור אפי' בס"ס, א"נ הך ס"ס דשמא איתילדא היום, מיקרי ספק מחמת חסרון ידיעה ולא חשבינן לס"ס. [והרשב"א והר"ן דתלו קושייתם במה דהוי ספיקא דאורייתא, אף דישי להקשות בלא"ה משום דשיל"מ, אולי משום שינויא קמא דלקמן [ג:], דהא רב אשי הוא דחידש דספיקא דרבנן בדשיל"מ לחומרא, אמנם אכתי הו"מ להקשות משום ספק דחסרון ידיעה [אי ס"ל בזה כרבינו אפרים], ואולי לחזק קושייתם קאמרי משום ספד"א לחומרא].

ג. ואף ר' יוחנן סבר משום משקין שזבו.

התוס' בשבת [קמג: בד"ה ור"י] הקשו לפי מאי דאמרינן התם דמודים חכמים לר' יהודה בשאר פירות [דמשקין שזבו מהם שרו] ולא גזרו אטו זיתים וענבים, מה ראו לגזור בביצה, ותיצרו דשאני ביצה שעומדת ליסחט. וכ' הפנ"י דעדיין יקשה כיון דאמרינן שם [קמד:]: דאפי' בזיתים וענבים מותר לסחוט לתוך הקדירה, דמשקה הבא לאוכל אוכל הוא, וכ' שם הרא"ש [סי' ג'] דר' יוחנן מודה בהא, וכ"כ כמה פוסקים, א"כ איך

שייך לגזור בביצה שהיא אוכל גמור, ואיהו נמי לא בעי לה למשקה אלא לאוכל, כדאמרין אוכלא דאיפרת הוא, וב"ה נמי אמרי תיאל, משמע דאפי' לאכילה אסור. ותירץ דבסוחט לתוך הקדירה שרי, כיון שסוחט בידים לקדירה מוכחא מילתא טובא, משא"כ במשקין שזבו מאליהן וכן ביצה שנושרת מאליה, לא פלוג רבנן ואסרו בכל ענין. [וכבר כ' כן הרשב"א ז"ל, וי"ל דהתם שאני כיון דעביד איהו האוכל בידים וסוחט ליה לתוך האוכל, הו"ל הוכחה טפי, אבל הכא דביצה ממילא קא אתי, טעו בה אטו משקין שזבו מעצמן].

[ועיין בקה"י שבת [בס"ל ל"ט אות ד'], שכ' בשיטת הרמב"ם [דס"ל דחובל חיוב משום דש], דאינו משום דמפרק משקה מאוכל, דם נמי אוכל הוא, [דמסתמא אין אומות העולם שותין אותו בפני"ע, אלא אוכלים אותו עם הבשר וכו', יעו"ש], ואפי"ה שייך ביה דישה, דלא תליא דוקא במפרק משקה מאוכל, אלא כל שמפרק דברים המשונים זה מזה, "והדם משונה ביותר מן הגוף שיצא ממנו, שזה גוף חי, והדם היוצא ממנו הוא דבר דומם בלא רוח חיים", [כן הוא לשונו שם בס"ל ל"ט, אמנם בס"ל ל"ח [בד"ה והנראה בזה] כ' באופן אחר קצת], ושוה בערך אחד למפרק אוכל מפסולת או משקה מאוכל, שגם זה שני סוגים נפרדים. ולפי דבריו, לכא' אף בביצה כן הוא, דאע"ג דהוא אוכל, מ"מ מפרק דבר דומם מבע"ח [אם היה אפשר שיוציאנה בידים], ויש לדונה כמפרק משקה מאוכל, וא"כ שפיר יש לכלול אותה באיסור משקין שזבו, אע"פ שבמשקה הבא לאוכל אין איסור].

ג. ואף ר' יוחנן סבר גזרה משום משקין שזבו.

כ' הרא"ש [ס"א א'], ויראה מה שתפס רב אלפס ז"ל שינויא דרבה עיקר, אע"ג דר' יוחנן אית ליה נמי טעמא דמשקין שזבו, [והלכה כמותו כשחולק עם רב ושמואל, וכ"ש נגד רבה שהוא תלמיד תלמידיהם. קרב"נ אות ד'], משום דנראה לו גזירה רחוקה לדמות ביצה למשקין שזבו או לפירות הנושרים כדמפרש הש"ס משום דביצה אוכלין ובלועה, ופירות מיגלו, ומשקין לאו אוכלא. וכ"ע"ז בקרב"נ [אות ה'], וא"ת והלא בעיני ר' יוחנן הגון ואין נראה לו לגזירה רחוקה, ומי הוא בדור אחרון להרים לבו לחלוק עליו, וי"ל דזה גרם לו באשר ר' יוחנן לית ליה הכנה, אבל אם היה סבר טעמא דהכנה, היה מסתבר לו כמו כן טעמא דהכנה טפי מלומר הך גזירה רחוקה, וא"כ לדידן דקיי"ל הכנה דאורייתא, מסתבר לומר טעמא דמתני' משום הכנה, מלאוקמא מתני' מטעם משקין שזבו שהיא גזירה רחוקה. [א"ה, לא נתבאר בדבריו במה עדיפה פלוגתייהו אי הכנה דאורייתא להכריע בה דלא כר' יוחנן, טפי מפלוגתייהו בגזירת משקין שזבו, דקשיא ליה איך הכריע בה הרי"ף דלא כר' יוחנן]. וע"ע בשפ"א.

ג. בתוד"ה גזירה. ותימה ל"ל האי טעמא, דלקמן וכו' משמע דטעמא משום מוקצה וכו'.

הרשב"א הקשה ותירץ כתירוצ' קמא דתוס', ושוב כ' ז"ל, ומורי ה"ר יונה תירץ, דמשו"ה נסיב הכא טעמא דשמא יעלה ויתלוש, משום דקסבר דאי ליכא בפירות הנושרים אלא משום מוקצה, אטו מוקצה לא גזרינן [לאסור ביצה כמותם], והכא הכי קא פריך, אפי' כשתמצא לומר דאיכא איסורא בפירות הנושרין לבד ממוקצה, מאי איכא למימר דאית להו שמא יעלה ויתלוש, היא גופא גזירה וכו', ופריק כולה חדא גזירה היא, ולעולם בפירות הנושרין תרתי אית בהו, משום מוקצה ומשום פירות הנושרין. [ולכא' אכתי תקשי אמאי הוצרכו לגזור משום שמא יעלה ויתלוש, אחרי שבלא"ה אסורין משום מוקצה, אי לאו דאיכא נפק"מ כתי' קמא דהרשב"א, ואולי לא קשיא להו אעיקר הגזירה, ד"ל דגזירה זו קדמה, רק אסוגיא דגמ' קשיא להו. אמנם מדברי הפנ"י כאן נראה דהקושיא על עיקר הגזירה].

והגרע"א כ' ז"ל, נראה לתרץ קושיית תוס' דמשום יעלה ויתלוש לחוד, היה מותר בהביא דורון, כיון דהוי ספק אם הביאם מחובר והוי ספק דרבנן, ומרא דשמעתא הוא רב פפא, ואיהו מדמוקי [ג:]: כנתא דליטרא קציעות, מוכח דס"ל [דספיקא] דרבנן לקולא בדשיל"מ, משום [הכי] צריכין לטעמא דמוקצה דחמיר כמש"כ ת"י בסוגיא [ג:]: דספיקו אסור. ומטעם מוקצה לחוד י"ל, דאילו היה הנושר מותר, לא הוי מוקצה, דדעתיה עליו דיהיו נושרין, ורק לבתר דאסרו פירות הנושרין משום שמא יעלה ויתלוש, ממילא כל פירות שנושרו הוי ג"כ מוקצה, [דלא שייך

ישוב ומצפה, דהא אם ינשרו ג"כ יאסרו, לשונו במק"א], ומשו"ה בהביא דורון הספק אסרו, דשמא מחובר הביאם, ואזי לבתר דגזרו בפירות הנושרים הוי מוקצה, והוי ספק מוקצה דחמיר.

ג. בתוד"ה גזרה. עוד דלא שייך מוכן לעורבים רק בפירות האילן שרגילין להשיר מעצמן וכו'.

כ' המהרש"ל ז"ל, פ"י לא אמרינן האי טעמא דמוכן לעורבים הוי מוכן לאדם, אלא איירי בפירות שרגילין להשיר והוא יושב ומצפה. אף שלישנא קצת דחוק, מ"מ כן נ"ל עיקר וכן איתא בסמ"ג. עכ"ל. ולפ"ז הוא תירוץ בפנ"ע על הקושיא שבתחילת הדיבור, דבכה"ג לא הוי מוקצה, משום שרגילין להשיר מעצמן והוא מצפה לכו. אבל המהרש"א והמהר"ם פירשו דלא בא רק לתרץ מה שהקשה בסמוך מהא דאסור להעמיד בהמתו על המוקצה, וע"ז תירצו דלא שייך להתיר משום מוכן לעורבין אלא א"כ יושב ומצפה מחמת שרגילין להשיר, משא"כ בעשבים אע"ג דהוי מוכן לבהמה במחובר, הא אינו יושב ומצפה.

ג. בתוד"ה גזרה. ומטעם זה אכל רבינו אליעזר ממיץ דג מליח וכו', ולא נהירא, דאמרין במס' שבת וכו' שמא ירבה בשבילו.

ז"ל תור"פ, והר"ר שמעון אכל בשבת מטעם זה מדג מליח שצלאו עבורו, [לכא' ר"ל שהעכו"ם צלאו עבור עצמו], וצ"ל דשלא בפניהם אכלו, אבל בפניהם ודאי אסור פן תרבה בשבילו. מכאן דפת הנאפית בשבת או ביו"ט שרי, כיון שיש שם טורח באפיייתו, [מה שהזכיר יו"ט לכא' צ"ב, דהא אפיה שריא ביו"ט, דאע"ג דאפיה זו שאפה העכו"ם לצורך עצמו ביו"ט היא מלאכה האסורה לישראל, הא ודאי לא ס"ד דניחוש שמא יאפה הישראל לצורך העכו"ם, אלא לצורך עצמו, והא שרי. ובדוחק י"ל, דאגב סוף דבריו דאסר כשיש לחוש לנולד, הזכיר כאן יו"ט], רק צריך לידע שלא נטחנה החטה בשבת או ביו"ט, דאל"כ ודאי אסורה משום נולד.

ג. בתוד"ה גזרה. ע"כ פ"י רבנו נתנאל מקינו"ן דבירושלמי יש וכו' אותם מלאכות שמשמור ואילך וכו' דהיינו מלישה ואילך.

וכ"כ בתור"פ, ונוספה שם הג"ה בזה"ל, משמע מפ"י דלא בעת שימור אלא מלישה ואילך. והגר"מ"ה כ' ע"ד תוס' דידן, דלפ"ז לרוב הפוסקים דשמירה [בעינן] משעת קצירה, לא אסור [ביו"ט] מה"ת אלא קצירה בלבד. יעו"ש. ובחתי"ס בהגהותיו כאן הוסיף, דאם נדרוש אידך קרא דמייתי הירושלמי "אך", כפירוש רש"י בחומש למעוטי נכרי, אף קצירה מותרת מה"ת ביו"ט, וע"ע בצל"ח.

ולענין צידה שהקשו תוס' גם ממנה [מההיא דאין צדין דגים מן הביבין ביו"ט], כ' תוס' שם [כג: בד"ה אין צדין] דדמי לקצירה. והרשב"א שם הזכיר דבריו בפ' המצניע [שבת צה]. וז"ל שם, שלא התירה התורה אותן ביו"ט אלא מלאכות של יומן כגון שחיטה ואפיה ובישול, אבל אלו תיקון הן, ודרך בנ"א לתקן מהם לימים רבים, וכדי שלא יתקן ביו"ט מחמת חול, לא התירה התורה אותן ביו"ט אפי' לצורך היום, ולא התירה אלא תיקון אוכל בדבר שהוא ברשותו, אבל לעקור דבר מגידולו לא וכו', וכ"ש צידת בעלי חיים שהוא בכלל, והיינו טעמא דמתני' דאין צדין, וטעם זה כ' הרמב"ן ז"ל פ' אין צדין בספר המלחמות [כד:]; יעו"ש שהאריך בזה], ועוד י"ל טעם בענין איסור הצידה, כדי שלא ילך בחורשין ויצוד ונמצא בטל משמחת יו"ט. [ומשמע דהוי זה טעם לאיסור תורה, שכן שיטתו שם ובסוגיא דלקמן [כג:]: כהירושלמי שמלאכות אלו אסורות מה"ת. אמנם לשון תוס' שכ' דצידה דמיא לקצירה, לכא' היינו כטעמא קמא דידיה].

ג. בשלמא לרבה וכו' הוי ספיקא דאורייתא, וכל ספיקא דאורייתא לחומרא.

כ' המהרש"א [בד"ה אלא לקב] דמייירי ביו"ט אחר השבת ושבת אחר יו"ט, אבל שבת ויו"ט דעלמא לרבה נמי אינו אלא משום גזירה. [וכ"כ מהר"ם שיף דכוונת האי בשלמא וכו', ואוקמה לברייתא בשבת אחר יו"ט ויו"ט אחר שבת. וז"ל הרשב"א. בשלמא וכו', פירוש, משכח"ל

דאורייתא ביו"ט אחר שבת, ומתניתא אית לה אוקימתא]. וכ' ע"ז הרש"ש, ולא מחוור, דכיון דברייתא סתמא תני, משמע אפי' שבת ויו"ט דעלמא וכקושיא דלעיל [ב:] א"ל אביי אלא מעתה וכו', וכן קושיא דומי גזרינן והתניא וכו'. [והגרע"א כ' עוד, דכיון דרישא דאסר בודאי, מיירי בכל גוונא, משמע דמה דקתני עלה וספיקו אסור נמי מיירי כן. יעו"ש ראיתו], ולי נראה דלרבה לא קשיא, משום דאף בספיקא שייכא הך גזירה גופא משום יו"ט אחר השבת, דספיקא אסור מה"ת [ואף לדעת הרמב"ם דספק בדאורייתא לחומרא אינו אלא מדרבנן, גם הוא מודה באיקבע איסורא, דהרי חייבה התורה אשם תלוין], יעו"ש ראיתו. והגרע"א כ' דס"ל להמקשן דכיון דאיסורא דגזירה אטו יו"ט אחר שבת, הוי אטו איסורא דאורייתא, מקרי שורש דאורייתא וספיקו אסור. ובפנ"י כ' [בתנ"ד], דכשגזרו בביצה שנולדה ביו"ט גרידא אטו נולדה ביו"ט אחר השבת, גזרו גם בספיקא משום דלא פלוג, ובכה"ג מצינו בכמה דוכתי דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, ואפשר דאי לא הא לא קיימא הא.

ג: אלא לרב יוסף ולר' יצחק דאמרי משום גזירה, ספיקא דרבנן היא וספיקא דרבנן לקולא.

וכ' בת"י, וז"ל, אבל לר"נ דאמר משום מוקצה לא פריך, דמוקצה חמירא והוי כעין דאורייתא כספק מוכן דאסור לקמן [כד:]. אמנם הרשב"א כ' הטעם דלא קשה לר"נ, משום דכבר אידחיא ליה בקושיין, וא"נ, דאמר לך ר"נ דהאי תנא סבר מוקצה דאורייתא, וכדבעי רבה למימר בפסחים [מז:]. וכ"כ בתור"פ. [וש"מ דסבירא להו דלדין דמוקצה דרבנן, ספיקו מותר], ובקרני ראם כ', ועוד י"ל, דהרי איכא חזקה [לאסור] דהשתא הוא דילדה, עיין מרדכי, אלא דאיכא להיפך חזקת היתר במעיי אמה וכו', אבל בתרנגולת העומדת לגדל ביצים, גם במעיי אמה אסורה, תו איכא חזקה דהשתא הוא דילדה, ולק"מ לר"נ. [ויש לדון לפ"ז, לרבה דטעמא דמתני' משום הכנה, וכ' המהרש"א דדוקא בשבת שאחר יו"ט או איפכא הוי ספיקא דאורייתא, אבל שבת ויו"ט דעלמא נמי אינו אלא משום גזירה, והוי ספיקא דרבנן, ויל"ע אי שייכא בזה סברת הקרני ראם. דהא כ' תוס' [ב:] בד"ה מילתא] ושאר דכל זמן שלא נולדה, אין גמר שלה חשוב הכנה, וא"כ לכאור' הרי היא בחזקת היתר במעיי אמה. אבל י"ל דכל שנולדה לבסוף, איגלאי מילתא למפרע דמיתסרא כבר במעיי אמה ע"י אותה הכנה שנגמרה מאתמול, ואי נימא הכי לענין הדאורייתא, מסתברא דאף בגוונא דאיסורא מדרבנן בשבת וביו"ט גרידא, כעין דאורייתא תקון לאוסרה מעיקרא, וצ"ת].

ועיין בפלתי [בקונטרס בית הספק יו"ד סו"ס קי"א, אות ז' בדפו"ח] שכ', דכיון דביצה זו הוי לה חזקה דהשתא הוא דנולדה ביו"ט, ואפ"ה קאמר ספיקא דרבנן לקולא, על כרחך דאף במקום חזקה דספיקא דרבנן להקל. ובחור"ד [אות כ'] כ' לדחות ראיתו, דהא קיי"ל כרב בקידושין [עט]. דחזקה העשויה להשתנות לאו חזקה היא. [אמנם בהערות להפלתי הביא דהך חזקה דהשתא הוא דילדה כתבו תוס' בפ"ק [מו: בד"ה מידע] ובב"מ [ק. בד"ה הא מני].

ג: וכל דבר שיש לו מתיין אפי' באלף לא בטיל.

הרשב"א לקמן [ד.] כ' דדוקא מין במינו, ודוקא נמי כגון ביצה, שאם ימתין לה לערב לא תפסל, אבל חמין בפסח בתבשיל כגון קדירה שאם ימתין לה לאחר הפסח תעובר צורתו, לית בה משום דשיל"מ. [ויל"ע היכא שהאיסור לא יפסד אבל ההיתר יפסד, כגון שנתערבה ביצה זו שנולדה היום, ברוב ביצים ישנות שנולדו לפני כמה ימים].

ג: וחכ"א יעלו באחד ומאתים.

רש"י פי' אם נתערב א' במאתים של היתר, יעלה א' מהן וידלק, והשאר מותרין, והר"ש שם והרשב"א בסוגיין הקשו עליו, דהא בהדיא תנן ריש פ' שני דערלה דערלה וכלאי הכרם עולין בא' ומאתים ואין צריך להרים, ואע"ג דבתרומה שנינו שצריך להרים, דוקא בתרומה משום גזל ממוון השבט, [א"ה, לפ"ז בתרומה ביד כהן אם נתערבה במאה של חולין בטלה [לענין דשרי להאכילה לזרים ולטמאים] וא"צ להרים. ואולי לא פלוג רבנן. וצ"ת]. ובשנות אליהו ת' בשם הראב"ה, דדוקא בדבר שנתערב ואין האיסור בעין א"צ להרים, אבל בדבר יבש ובעין, צריך ליטלה, דהא ודאי

יש כאן איסור, והוא יאכל לפעמים האיסור לבדו בלא היתר, והיאך אפשר שיבטל. [ומש"כ רש"י דאותו האחד שמעלה ידלק, אע"פ שבלא שריפה נמי יצאנו מההוא חששא, צ"ל דמשום ההוא טעמא דשמא יאכלנו, עשאוהו כערלה גמורה].

ג: ברש"י ד"ה לספק טריפה. ספק נולדה מתרנגולת טריפה.

כ' הפנ"י, ולא ניח"ל לפרש לביצה שנולדה מתרנגולת ספק טריפה, דאפשר דס"ל דבכה"ג מיקרי דשיל"מ, אם תטעון התרנגולת לאחר כ"א יום וכו', ומשו"ה ניח"ל לפרש בכה"ג שאין אנו יודעים אם נולדה מתרנגולת טריפה או מכשרה. עכ"ל הפנ"י. [וז"ל הרשב"א] [בתו"ב] הקצר, ב"ד ש"א, והו"ד בב"י סי' ק"ב], יראה לי שלא אמרו דשיל"מ אלא כשהמתיר עתיד לבא עכ"פ וכו', אבל במה שאינו בידו, ואינו בודאי שיבא המתיר, אינו בדין דשיל"מ, לפיכך ביצה של ספק טריפה שנתערבה באחרות, אע"פ שאפשר שתטעון עוד התרנגולת ויתרו כולם, או שתחיה התרנגולת י"ב חודש, אין זה כדן דשיל"מ, לפי שאין המתיר לפנינו ודאי וכו'. והב"ח שם הביא דבאו"ז בתשובה [ח"א, סי' תשנ"ו] כ' וז"ל, חתיכה שנאסרה בתיקו ונתבטלה, אין שייך כאן דשיל"מ אם יבא אליהו ויטהרנה, דאם יטהרנה, אגלאי מילתא למפרע דלעולם לא נאסרה, ולא דמי לביצה שנולדה ביו"ט, דאסורה ודאי ולאחר יו"ט מותרת ודאי. [ולכאור' הוא טעמא אחרינא להא דביצה של ספק טריפה לא מיקרי דשיל"מ מחמת שאפשר שיתברר היתר זידה ע"י שתטעון אחר כ"א יום, או ע"י שתחיה י"ב חודש. וילע"ה בלשון הב"ח דנראה דמייתי בחד טעמא].

ג: בתוד"ה ואחרות באחרות. תימה דא"כ אסור ספק ספיקא וכו', נוכל לפרש כפי' ר"ת נתערבה באלף איסור עצמו קאי וכו'.

וז"ל תור"פ, דקאי אביצה שנולדה ודאי ביו"ט וכו', אבל ספק שנתערב מותרין. וכן יש שרוצים לומר, דרגלי ספק טריפה שנתערבו ברגלי כשרות, וכן ארי שנכנס לעדר ודרס, ואין ידוע אם דרס ביד או ברגל, דאין דריסה אלא ביד [חולין גנ.], וגם אינו ידוע איזו דרס, דכולהו שרו מטעם ס"ס ולקולא. וריב"א פי' דלאולם קאי אספיקא, ואפ"ה כולם אסורות, וכן רגלי ספק טריפה שנתערבו ברגלי כשרות, וכן ארי שנכנס לעדר וכו', וא"ת כשדוחק תלמודא בזבחים [סד.] דס"ס אסור, תפשוט ליה מהכא, וי"ל דס"ס דהכא לא דמי לס"ס דעלמא, דהוי כמו טבעת דע"ז שנתערבה ברבוא ואותו רבוא ברבוא, דכולהו ס"ס הוי מחד גוונא, דע"י תערובת אתו, אבל הכא לא הוי ס"ס מחד גוונא, דחד ספק הוי אם נולד ביו"ט או בחול, וספק השני הוי ע"י התערובת, ולכן ס"ס כי האי אסור. והרשב"א הוסיף לבאר טעמא דמילתא וז"ל, אבל כאן מה תאמר, שמא לא זו היא הביצה שנפלה כאן, ואת"ל זו היא, גופא שריא [דשמא נולדה בחול], והלא מתחילה אסרתה [מספק זה שנפל בגופה. לשונו בתו"א], והיאך תחזור ותתירנה אחרי שהספק בגופה ממש.

וכ' הב"ח [ביו"ד סי' קי"ז] וז"ל, משמע לפ"ז דאם לא נודע האיסור בשעה שנתערב, מותר מטעם ס"ס, שלא היה עליו שם איסור מתחילה, וכ"כ מהרא"י בהגהת שערי דורא, [סי' פ"ד סק"ו], והביאו הב"י לעיל סי' נ"ז, מיהו באיסור והיתר הארוך [כלל כ"ה סי"ב] כ' דאין לאסור מטעם הרשב"א, דא"כ גם כשהספק ע"י תערובת נמי נימא הכי, דכשנודע התערובת הראשון ונקרא עליו שם איסור, שוב אין לו היתר בתערובת שני. אלא הטעם, מאחר שהספק הראשון היה בגופו, היה אסור מספק דאורייתא כאילו היה איסור ודאי, וכשנתערב אח"כ אין כאן אלא ספק אחד, אבל בס"ס שע"י תערובת, דתערובת הראשון היה מותר מה"ת, דחד בתרי בטיל, אלא דמדברנן הוא דאסור [מפני שהוא חתיכה הראויה להתכבד, או בריה], הלכך כשנתערב עוד אח"כ תערובת שני, מותר כל התערובת השני מכאן ס"ס, ואין חילוק בין נודע ללא נודע.

והט"ז שם [סקי"ג] הוכיח דאין כוונת הרשב"א לחלק בין נודע ללא נודע, אלא במקום ששייך להפסיק בין הספיקות, כמו ספק א' בגוף והשני בתערובת, דחל שם איסור תחילה קודם שנולד הספק השני, אע"פ שלא נודע לנו מזה, דהידיעה אינה גורמת כלום, אלא עיקר החילוק בין אי אפשר [לחלק בין הספיקות], לאפשר לחלק בין הספיקות. וכן מסיק

הש"ך שם. וכע"ז נחלקו הב"י והד"מ [סו"ס נ"ז] לענין ספק דרוסה שנתערב באחרים שהחמיר ריב"א, דהב"י הביא דמציא כתוב דדוקא אם נודע הדריסה קודם שנתערב הוא דאסרינן אח"כ כשנתערב, והד"מ פליג וס"ל דבכל ענין אסור.

ד. מהו לאטווינהו האינדנא וניכלינהו למחר.

הקשה בקוב"ש [אות ה'], כיון דהיום אסורין, א"כ ליכא שריותא דהואיל, דהא לא חזי לאורחין, ואיך ייצלם לצורך מחר, ואפשר דס"ל כרב חסדא בפסחים דצרכי שבת נעשים ביו"ט. אבל קשה מה שהשיב לו שאסורין בטלטול, מאי אולמיה דאיסור טלטול יותר מאיסור מלאכה דמותר משום אוכל נפש דשבת ע"י עירוב תבשילין, וה"נ לישתרי איסור טלטול מוקצה מהאי טעמא. ועיין בזה בקה"י סי' א' אות ב'.

ד. מהו לאטווינהו האינדנא וניכלינהו למחר, א"ל וכו', א"ל וכו' אבל בימימה לא.

וכ' הרשב"א, דההוא גברא הוה סבר דכיון דלא נאסרה אלא בגזירה כגון משקין שזבו ולא מחמת עצמה, שריא לטלטולא, וא"ל רבא אדא בר אהבה דלא, דמ"מ נאסרה. ובטעמיה דר"א בר אהבה כ' בחכמת מנוח וז"ל, וקשה הא קיי"ל כר"ש דמוקצה מותר בשבת, ואמאי אין מטלטלין ביצה שנולדה, וי"ל דגזרינן בטלטול כמו באכילה, ולא הוה גזירה לגזירה, דכולה חדא גזירה עם משקין שזבו ודומיהן, דמשקין שזבו נמי אסורים בטלטול גזירה שמא יסחוט.

והפנ"י [בסוגיין, ולעיל ריש מכילתין] ג"כ שו"ט בטעמא דאסור רב אדא בטלטול, דאי מכח ברייתא, דילמא היא כמאן דאסור מוקצה ונולד, אבל רב אדא לית ליה נולד כדאיתא בשבת [כט.], וכן ר' יוחנן דמפרש טעמא משום משקין שזבו, לית ליה נולד כדאמרינן בשבת [קנז.], ואי משום משקין שזבו, הא כ' תוס' בפ' כירה [מה: בד"ה דאית ביה] דמה"ט לא שייך לאסרה בטלטול אלא משום נולד, [א"ה, אמנם המהרש"ל שם הביא דברי הרא"ש בסוף מכילתין [פ"ה סי' י"ד] שהוכיח מסוגיין איפכא, וז"ל, דר' יוחנן אסר ביצה משום משקין שזבו ואפי' לטלטל כדמוכח לעיל [ד.]. גבי אושפיזינהו דר"א בר אהבה, ואליבא דר' יוחנן קיימא התם, וגם בדעת תוס' י"מ דבלשון שאלה קאמרי יעו"ש במהרש"א ובמהדו"ב], ומסיק דצ"ל הטעם דכיון שאסורה באכילה, ממילא לא חזיא למידי, והוי כצורות בעלמא, ומשו"ה אסורה בטלטול, ושוב הביא שכ"כ המג"א [ריש סי' תקט"ו], ופליג ע"ד מהרש"ל דלית ליה סברא זו. ובדבריו בריש מכילתין בקונטרס אחרון כ' עוד באופן אחר, דכיון דאסור באכילה משום משקין שזבו ומשום פירות הנושרין דאית בהו מילתא דחששא דאורייתא שמא יתלוש ושמא יסחוט, או משום הכנה, משו"ה אסור בטלטול דילמא אתי למיכל מיניה. יעו"ש.

ד. והתחתנות מעלות את העלינות.

וכ' בת"י [עה"ג] וז"ל, השתא משמע דבטל, ולעיל גבי תלתן קאמור ר"מ כל שדרכו לימנות לר"ש בן לקיש. וצ"ל הא דידיה הא דרביה. עכ"ל. ובתור"פ כ' עוד וז"ל, אי נמי בתרומה דרבנן הקילו, אבל כלאים דאורייתא החמירו, [וכ"כ בפור"י מסברא דנפשיה, ונתקשה בדברי המהרש"א בשם ת"י. יעו"ש], ואע"ג דחבילי תלתן דרבנן, כדאמרינן במנחות [טו:]: קנבוס ולוף אסרה תורה, הא שאר זרעים דרבנן, מ"מ עיקר סתם כלאי הכרם דאורייתא, אבל תרומת פירות אף בזמן הבית אינה אלא מדרבנן. וא"ת והא אית ליה לר' אליעזר קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד [מגילה י.], וא"כ לדידיה אף כלאים אינו אלא מדרבנן, [ולא ס"ל לתור"פ לחלק בין קדושת הבית לקדושת א"י לענין מצוות התלויות בה, עיין בתוס' דזבחים ס: בד"ה מאי קסבר], וי"ל דמ"מ קודם חורבן עיקרו היה מה"ת, משא"כ בתרומת פירות. עכ"ל. וע"ע במש"כ הרשב"א [ג: בד"ה ורשב"ל].

ד. אם יש שם מאה פומין יעלו.

כ' הרשב"א, וא"ת ואפי' יש שם מאה פומין היאך יעלו, והלא כל חבית וחבית באפי נפשה קיימא ואינו בלול, והיאך יעלו זא"ז, י"ל דכל שהוא

נכנס בספק מחמת האיסור, מצטרף לבטל את האיסור. ולפי מה שפירש רבינו שמשון במס' תרומות [פ"ד מי"ב] נראה דדוקא כשהן של אדם אחד, לפי שדרכן להתערב ביחד וכבלול דמי, אבל של שני בני"א לא, והביא ראייה וכו', ואינו מחזור בעיני, דא"כ היה לו לפרש כאן, אם יש מאה פומין של אדם אחד. ומסיק הרשב"א דכל שנכנס בספק מצטרף לבטל, אפי' של שני בני"א.

ד. רב אשי אמר וכו' וכל דשיל"מ אפי' בדרבנן לא בטיל.

ופירש"י דכי היכי דבביטולה מחמירין מהאי טעמא, בספיקא נמי מחמירין מה"ט. וכ' הפנ"י וז"ל, ולכא"ו יש להקשות מכאן על שיטת הר"ן ז"ל בנדריים [נב.]. והובא בפוסקים, דטעמא דשיל"מ לא בטיל, משום דהו"ל מין במינו כיון שכולן סופן להיות מותר, ובכה"ג אפי' רבנן דר' יהודה [דאית להו בעלמא מין במינו בטל] מודו דלא בטיל, [דבעלמא סבירא להו שאין ראוי לילך אחר דמיונן בעצם, אלא אחר חילוקן באיסור והיתר וכו' דכל שחלוקין באיסור והיתר אפי' מין במינו, הו"ל כמין בשאינו מינו, ומשו"ה אמרינן בדשיל"מ וכו' כיון שאין דבר זה חלוק מן ההיתר לגמרי באיסור והיתר, שהרי גם הוא סופו להיות נותר כמוהו, אמרינן שאינו בטל במינו. מתוך ל' הר"ן שם], א"כ לא שייך האי טעמא אלא לענין תערובות במשהו, משא"כ לענין ספיקא דלא שייך האי טעמא, א"כ למה נחמיר בדשיל"מ בדרבנן, וצ"ע ליישב. ובמהרצ"ח בנדריים הביא הקושיא, וכ' דצ"ל דבזו מודה הר"ן דעל כרחק טעמא משום דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר. [ולא ביאר א"כ מ"ט הוצרך הר"ן לטעמא דידיה לענין תערובות, ואולי משום דאיכא רובא, חשיב ליה היתר טפי מדינא דספיקא דרבנן לקולא]. וכ"כ בשלמי נדרים שם, והוסיף דעיקר מה דקשיא ליה להר"ן לענין תערובות ולא סגי ליה בטעמא דעד שתאכלנו באיסור וכו', דא"כ מאיזה טעם חילוק בזה בין תערובת דמין במינו, לתערובת דמין בשאינו מינו. יעו"ש.

[ועיין בקוב"ש [אות ד'] שכ' ע"ד"ז בתוספת ביאור, דהא מדאורייתא גם דשיל"מ בטל ברוב כמבואר בב"מ [נג.], וא"כ אכתי תקשי איזה טעם היה לחכמים להחמיר ולומר דלא בטל מדרבנן, ועל כרחק צ"ל משום שעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, והא דצריך הר"ן לטעמא דמין במינו, היינו משום דבכל תקנות וגזירות חכמים צריך שני דברים, (א) איזה טעם היה להם לתקן ולגזור, (ב) אפי' אם יש טעם שצריך לגזור, אבל כלל גדול הוא, מילתא דליכא דכוותה באורייתא לא מתקני רבנן, ולעולם הם מסמיכים גזירותיהם לאיזה דין דאורייתא, וה"נ בדשיל"מ סמכו גזירתן להא דמין במינו לא בטיל, ומה"ט מפלגינן בדשיל"מ בין מינו לשאינו מינו].

ד. בתוד"ה נימא. תימה וכו' אלא הטעם הוי מיגו דאתקצאי לביה"ש וכו'.

הגרע"א הביא קושית השעה"מ [בפ"א מהל' יו"ט הכ"ד] כ' וז"ל, קשה דכפי מש"כ לקמן [לא: בד"ה ונפחת] דבמוקצה מחמת איסור דרבנן, כל שנסתלק המוקצה מן העולם כמו בטבל, לא אמרינן מיגו דאתקצאי ביה"ש, א"כ מאי קשיא להו הכא בשמעתין דלימא דהיינו טעמא דרב משום מיגו דאתקצאי, הא הכא הוי מוקצה מחמת איסור דרבנן, דביצה לא אסירא אלא מדרבנן משום פירות הנושרין או משקין שזבו וכו', וכל שעבר ביה"ש הרי נסתלק המוקצה מן העולם וכו'. וכ' ע"ז הגרע"א, בפשוטו היה נ"ל לחלק, דדוקא בטבל וכדומה דהיה אפשרי להתיר המאכל ע"י איסור דרבנן להפריש ממנו תרומה, משא"כ בביצה דאסור חז"ל בעצמותו ולא אפשר בשום אופן שיסתלק ממנו האיסור, בזה אמרינן מיגו דאתקצאי.

וז"ל המאירי, וכן יש מתרצים שאין אומרים מיגו אלא במוקצה מן התורה כגון סוכה, ואתרוג שהוא למד מסוכה בהיקש, אבל מוקצה [מחמת הכנה] שאינו אלא מדרבנן כמו שכתבנו, לא, וכמו שאמרנו בטבל לקמן [לד:]: שאם עבר ותקנו מותר, וכן במוקצה מחמת אוצר אמרו [לא:]: בבית מלא פירות ונפחת שנוטל ממקום הפחת. ולדעת זה, דוקא במה שהוא בר אכילה, אבל מה שאינו בר אכילה כגון מוכני ומטה ודומיהן, אומרים בהם מיגו אפי' בדרבנן, שאם הניחין ביה"ש על דעת בסיס ונפלו משם, אסורין.

ד. בתוד"ה נימא. וי"ל דלא אמרינן מיגו משום יום שהוא לשעבר וכו'.

הגרע"א בתשו' [סוס"י ה'] כ' להוכיח כדבריהם, דאל"כ, להני תנאי דס"ל דמשכח"ל שבת ויוה"כ סמוכים ז"ז, א"כ בשבת שאחר יוה"כ יהיה מוכרח להתענות, דכל המאכלים הוי מוקצה, מיגו דאתקצאי ביה"ש. ובקה"י [סי' ב'] הקשה, דגם אם כדברי תוס' דלא אמרינן מיגו דמתקצאי ביה"ש מחמת יום שעבר, מ"מ ביה"כ הא איכא חיוב תוספות יוה"כ, והוא דאורייתא בין בכניסתו בין ביציאתו, כדאמרינן ביומא [פא:]; וענין התוספת שבת ויו"ט עיין בהר"ן ז"ל לקמן [ל]. שהוא חוץ מן הזמן שזוהר בו מחמת ספק ביה"ש וכו', ונמצא שבמוצאי יוה"כ כשכבר חל השבת עדיין המאכלים אסורים מדין תוספת יוה"כ, [א"ה, עיין בבאה"ל [סי' רפ"ח ס"א בד"ה עד] דהמתענה לשם תענית בשבת אסור אפי' שעה אחת, מיהו הכא משום מצות תוס' יוה"כ דחינן איסור זה, כמו שנדחה עיקר איסור תענית בשבת כשחל יוה"כ בשבת, אף להנך פוסקים שהוא מה"ת [עיי"ש בבאה"ל ד"ה אסור], ואע"ג דבתוס' יוה"כ ליכא כרת רק עשה, מ"מ גם איסור תענית פחות משש שעות אינו אלא מדרבנן [כמש"כ בבאה"ל שם]. או שמא כוונתו דאף אי שרי לאכול בכה"ג בזמן התוספת [משום איסור תענית בשבת וכו']. מ"מ אותם מאכלים שהיו מוקצים כל היום, עדיין לא נסתלק איסור מוקצה שלהם בזמן התוספת, כי היכי דאסור אז במלאכה. ויל"ע]. ובאתקצאי בתחילת היום פשוט לכא' דאמרינן מיגו דאתקצאי וכו', דהא אין המוקצה מחמת ספק יום שעבר אלא מחמת עכשיו.

וליישב זה נלע"ד דכללא דמיגו דאתקצאי לביה"ש אסור לכוליה יומא, הוא דוקא היכא שביה"ש לא היה זמן קבוע לאיסורו [באופן שלאחר שעה ודאי יופקע איסורו], וכהא דשבת [מו:]: שביה"ש היה אסור לו מטעם נדר בגוונא דשייך "מי יימר דמזדקקי ליה [בעל או חכם]", או בהמה שמתה בשבת וקורה שנסברה, ומוותר שמן שבנר, וכיו"ב, דבכל הני אין ההיתר מוכן לבוא מאליו לאחר שעה בבירור, אבל היכא שנאסר לשעה אחת בתחילת היו"ט בגוונא שהאיסור יופקע מאליו בודאי לאחר שעה, לא נעשה מוקצה כלל אפי' בזמן שהוא עדיין אסור, ויסוד לזה מהא דאמרינן לקמן [כז]. דכל שגמרו בידי אדם לא הוי מוקצה, דהא סתם קדירות ביה"ש רותחות הן, וכיון דגמרו בידו לא הוי מוקצה, ה"ה בעתיד לבא מאליו, דדמי לבידו [כמש"כ המ"מ פ"ד מהלכות אישות ה"ז לענין דבר שלבל"ע], ולפ"ז א"ש הכל, דגם כשנאסר בתחילת היום מדין תוספת יוה"כ וכו', מ"מ כיון דכל זה הוא לשעה ולא"כ כ"י היה מותר, אין זה מוקצה כלל, ואפי' ביה"ש לא נחשב מוקצה מחמת זה. [ועיי"ש מש"כ עוד בביאור ד' תוס'].

ד. בתוד"ה אלא. ותימה וכו'. וי"ל דמ"מ וכו' דגם בשעת לידה שייך הכנה.

ובתור"פ הוסיף בזה וז"ל, דמ"מ איכא הכנה לענין אפרוחים, דבעודה במעי אמה אינה ראויה לגדל אפרוח עד שתצא לחוץ, וא"כ איכא הכנה. עכ"ל. [ובירושלמי [הו"ד בראשונים] שהוזכר ענין זה, אמרינן עוד, דאינו דומה טעם אכילתה מבפנים לטעם אכילתה מבחוץ. והרא"ש [לקמן סי' ז'] כ' דגם מה"ט חשיב הלידה הכנה. [וכ' בקרב"נ שם [אות צ'] דהוצרך לטעם זה משום ביצים דספני מארעא שאין מגדלות אפרוחים [כדאמר לקמן ז.]. ולכא' דעת תור"פ שלא הזכיר טעם זה, דס"ל דבספנא מארעא וילדה ביו"ט קושטא הוא דלא הוי הכנה ושריא. ויל"ע].

וכ' בקרב"נ [סי' א' אות ז'], דלהאי תירוץ אסורה מדאורייתא למחר, דאע"ג דבשבת שנולדה בו שריא מה"ת דשבת מכין לעצמו, מ"מ כיון שנעשית בו הכנה דלידה והוא לא אכלו באותו היום, שפיר הויא הכנה דאורייתא לענין אכילתה למחר, ולאפוקי לתירוץ בתרא דתוס' וכן להר"ן, דאיסורו למחר מדרבנן. וכן כ' המהרש"א דתי' בתרא דתוס' קרוב למש"כ הר"ן והרמב"ן. וז"ל הרמב"ן [במלחמות, סוד"ה ומצאתי לרב רבינו אפרים], מ"מ צריך אתה לידע שאין הכנת לידה דומה להכנת גמור, שהכנת גמור אינה ליומא אלא למחר, ואין יום קודש מכין לחבירו דבר תורה, אבל הכנת לידה מדין תורה הכנה ליומא היא ומותרת היא ביומא, דשבת מכינה לעצמה וכן יו"ט, ואצ"ל שלמחר בשני מותרת,

ולמה אסרו אותה מדבריהם, מפני שכבר נאסרה ביומא, ונמצאת הכנתה ליום שני, והו"ל יו"ט מכין לשבת.

ד: כיון דרובא דהיתרא ניהו, כי קא מהפך בהיתרא קא מהפך.

כ' הרשב"א ז"ל, ומסתברא היא דדוקא כשאינו מכיר עצי האיסור לאחר שנתערב, הא מכיר, אין ביטול מועיל להם, שאין ביטול בדבר הניכר לעין, ולא אמרינן ביה בהיתרא קא מהפך, דא"א להפוכי בהיתרא בלחוד בלא איסורא. וכ"כ הר"ן. וז"ל הרשב"א בשבת [כט]. אהך מימרא דרב מתנה], והא דאמרינן מרבה עליהם עצים מוכנים, לאו מתורת ביטול נגעו בה, דכל דבר שהוא בעין וניכר בשעת תשמישו אינו בטל, אלא הכא אינו צריך לביטול, אבל צריך רוב כדי לא יראה כמטלטל את האיסור, אלא כמטלטל ההיתר, וכי מטלטל השבר כלי הוי כטלטול מן הצד. כן נראה לי. ועיין בקוב"ש [אות ז'] שהקשה, דא"כ מאי פריך מהא דאין מבטלין איסור לכתחילה, ומדבר שיל"מ, כיון דלא שייך הכא לדין ביטול כלל. [א"ה, לכא' אין דברי הרשב"א אלא לענין איסור טלטול, וכמש"כ דהוי טלטול מן הצד, אבל לענין האיסור להשתמש בהם להסיקו, בעינן לדין ביטול ברוב דעלמא, ועי"ז מקשה שפיר].

ד: הני מילי בדאורייתא, אבל דרבנן מבטלין.

דעת הרא"ש [סי' ב'] דהיינו דוקא היכא דמיקלא קלי איסורא, [כדמסיק ואזיל לרב אשי], אבל דעת כמה פוסקים דכל איסור דרבנן מבטלין לכתחילה [אפי' היכא דאיתיה בעיניה ולא מיקלא קלי], אלא שלא הותר דבר זה כי אם היכא שכבר נתערב בהיתר ואין שם כדי לבטל, דמוסיף על ההיתר ומבטל. [והרשב"א הקשה לשיטת הרא"ש ודעימיה, דכי פריך לרב אשי דאסר בדשיל"מ, ועדיין לא ידע מהאי סברא דמיקלא קלי, אמאי לא פריך דאיסורא דרבנן נמי אין מבטלין לכתחילה. וכ' בקרב"נ [אות ש'] ד"ל דודאי ידע מהאי סברא לענין איסורא דאין מבטלין, ורק בדשיל"מ לא נח"ל להמקשה להתיר משום סברא זו. [א"ה, אולי החילוק, דהך דאין מבטלין וכו', עיקרו איסור לעשות המעשה המבטל, שעל ידו סופו ליהנות מהדבר האסור, ובאיסור כי האי דסופו שיהנה מהאי איסור כי ליתיה בעיניה ומיקלא קלי, מקילינן טפי, אבל הך דדשיל"מ עיקר ענינו דלא מהני הביטול, ובזה ס"ל דלא אשכחן שיועיל ביטולו כי מיקלא קלי, טפי מהיכא דאיתיה בעיניה]. ופסק מרן ביו"ד [סי' צ"ט ס"ו] כהרשב"א, והקשו שם הט"ז [ס"ק י"ב] והש"ך [ס"ק י"ט] ממה שפסק השו"ע באו"ח [סי' תרע"ז ס"ד] דשמן של נר חנוכה שנתערב בשמן היתר, אסור להוסיף עליו ולבטלו, ומקור הדין מדברי מהר"ם מרוטנבורג, וטעמו, דלא התירו לבטל איסור דרבנן אלא היכא דמיקלא קלי איסוריה וכשיטת הרא"ש, וכיון שהשו"ע פסק ביו"ד להתיר אפי' לא מיקלא קלי איסוריה, למה פסק בנר חנוכה דאסור.

ובקה"י [סי' ג'] כ' לתרץ דהשו"ע הכריע דלא שרינן אלא באיסורי אכילה, אבל באיסורי הנאה אסור לבטל, וטעמא רבא איכא, דהא מסתבר שהמבטל איסוריה נחשב שנהנה ממנו בזה שמהפכו מאיסור להיתר, והוי כנשתמש בו ונהנה ממנו בשעת עסק הביטול, ובשעה שאכתי לא נתבטל משתמש בו צרכו לעשותו היתר, [ובאיסוריה"נ דאורייתא י"ל דהמבטלו עובר מדאורייתא בהנאה זו שמבטלו ומהפכו להיתר, ואף דלרוב הפוסקים, הך דאין מבטלין הוא מדרבנן, היינו במידי דלא מיתסר בהנאה], וא"כ א"ש הויא דנר חנוכה, דהא כל הוקצה למצותו אסור בהנאה למה שהוקצה, וכדאמרי' בסוכה [לז:]: דהדס של מצוה אסור להריח בו, וא"כ אותו שמן של נר חנוכה שהוקצה מכל שאר השתמשויות, שהרי יחדו להשרף למצותו, הרי הוא אסור בהנאה, ובאיסוריה"נ אסור לבטל אפי' איסורי דרבנן, דהביטול הוא הנאה. [יעו"ש ראיתו]. [א"ה, יש לדון אי שייך האי טעמא בשוגג שאינו מתכוין לבטל, ובגטיין [ג:]: תלי לה בפלוגתא אי קנסו שוגג אטו מזיד בשאר איסורין, שאיסורן אפי' בשוגג].

ד: הכא מיקלא קלי איסורא.

וכ' המג"א [סי' תק"ז סק"ג], אבל אסור להתחמם בהם בשעת ביעורן או ליהנות לאורן, [כיון שעדיין האיסור בעין, מחה"ש]. וצ"ע דהתוס' כתבו בפסחים [ה]. בד"ה וכתוב דכל דבר שאין יכול ליהנות מהן

בתחילת ביעורן, אסור לשרוף ביו"ט, ואפשר לומר דשרי להתחמם בהן בשעת ביעורן, דעכ"פ ההנאה באה לו מן החום, וכבר כלה האיסור, אבל ליהנות לאורן אסור בהן בשעת ביעורן, דעכ"פ ההנאה באה לו מן החום, וכבר כלה האיסור, אבל ליהנות לאורן אסור דנהנה מן האור עצמו. [ועיי"ש במחה"ש יישוב ד' התוס' דפסחים לפ"ז].

והצל"ח כ' דאין כאן קושיא, [וכפל דבריו בדגמ"ר ע"ד המג"א שם], דלאו כללא קאמרי תוס' דכל שאינו יכול ליהנות בתחילת ביעורו אסור לשרופו ביו"ט, דא"כ מאי מייתי ראייה מנדרים ונדבות, והרי התם טעמא אחרינא איכא, דמשולחן גבוה קזכו [לקמן כא.], אלא כך הוא שורש הדבר, שכל דבר שהוא רק להדיוט, אף שאינו יכול ליהנות תיכף, כיון שיכול ליהנות אח"כ מותר, אבל דבר שיש בו צורך גבוה וגם צורך הדיוט, כמו שריפת תרומה טמאה וכן צליית הפסח [עיי"ן לקמן כז: בתודה ועל], וכן נדרים ונדבות שיש בהם חלק להדיוט, בזה ההכרעה הוא כך, אם ההדיוט יכול ליהנות תיכף, א"כ לא ביטלה חלק גבוה את חלק ההדיוט, והוא מותר ביו"ט בשביל חלק ההדיוט, אבל אם ההדיוט אינו יכול ליהנות תיכף כי אם אחר שנעשה צורך גבוה, אז חלק גבוה עיקר, וההדיוט משולחן גבוה קזכי ואסור ביו"ט, [והיינו משום שהמלאכה נעשית לגבוה, ורק דמשולחן גבוה יש לו אח"כ אוכל נפש, וזה לא מיקרי דהמלאכה היא "מלאכת אוכל נפש", דהמלאכה היא לגבוה ורק מכח הגבוה יש לו, דהצורך הדיוט הוא תוצאה מהדין גבוה. כן ביאר בחי' הגרש"ר לפסחים ה., אות פ"ג], יעו"ש באורך].

ד: והא רב אסי מבדיל מיומא טבא לחבריה, רב אסי ספוקי מספק"ל וכו'.

וז"ל השיטמ"ק, הקשה הריטב"א היכי מחית נפשיה לומר הבדלה ובספק ברכה שאינה צריכה שיש בה משום לא תשא. ותירץ, כי באמצע התפילה היה מבדיל, והיה חותם בברכת יו"ט. ואי נמי, כיון דמדאורייתא חול גמור הוא לדברי הכל וחזי להבדלה, ליכא משום ברכה לבטלה, דאיסור ברכה לבטלה דרבנן היא כדפיר"ת במס' ברכות, וחויב הבדלה מדאורייתא בין קודש לחול, וכיון שכן, שפיר איכא לברוכי על הספק, דכל ברכות של תורה, אם הוא ספק יכול לברך על ספקן. וכו' בקוב"ש [אות ח'] דתי' בתרא דלא כמש"כ המ"מ [בפכ"ט מהל' שבת הי"ח], דקידוש יו"ט לאו דאורייתא, ואליביה צ"ל כתי' קמא. [מיהו לקמיה [באות י' י"ב] הביא דברי הרשב"א בעל התוס' המובא באגרות הרמ"ה, דס"ל דהבדלת יו"ט דאורייתא, ולא מקרא דזכור וגו' אלא מקרא דלהבדיל בין הקודש ובין החול, וכ' דלפ"ז לכא' הבדלת יו"ט דאורייתא, אבל קידוש יו"ט לאו דאורייתא].

וז"ל המהר"ם שיף, לכא' משמע מבדיל בלא ברכה, דספק ברכות להקל, וברש"י פ"י בהדיא מבדיל ומברך, [המבדיל בין קודש לחול. ועיי' בשיטמ"ק ש"כ ע"ד רש"י שלא היה חותם כן, דא"כ אתי לזלזולי ביה אלא היה חותם המבדיל בין קודש לקודש]. וז"ל דמ"מ קים ליה בנפשיה שאינה ברכה לבטלה, דהא איהו הוה ידע בקביעא דירחא, רק אם חוק חכמים הוא והטילו על בני הגולה לעשותו אף שירבו חכמים [הבקיאים] אינו מחויב לעשות הבדלה, ומכח ספק הבדיל לחומרא. [ולא נתבאר כונתו, וקצת משמע דר"ל דאף אם הטילוהו חוק על בני הגולה כחומר יום ארוך, לא מיתסר להבדיל בו כדן תורה [למאי דלא חייש לזלזולי ביו"ט שני, כדלקמן בשם הרשב"א והריטב"א], רק דאינו חייב להבדיל, וכיון דמספק"ל בחיובו, החמיר והבדיל. ועצ"ב].

כ' הרשב"א, [בד"ה והשתא], ואת אמאי לא מבדלינן כדהוה עביד רב אסי, י"ל דחיישינן דילמא אתי לזלזולי, ורב אסי לא חייש לזלזולי. [יעו"ש דיש מי שתלה זה בפלוגתא דתנאי בעירובין [לט.], והגרע"א ציין לדברי הריטב"א בסוכה [מז]. דתלי לה בפלוגתא דאמוראי התם]. ובקוב"ש [אות י'] הביא דהרמ"ה באגרותיו תירץ דהא מבדלינן במוצאי יו"ט לחול, וההיא הבדלה סלקא לתרויהו, דהא במוצ"ש נמי כי לא מבדיל במוצ"ש מבדיל ואזיל למחר וכו'. [ויש לדון לפ"ז דכשחל יו"ט שני במוצ"ש ומבדיל משום שבת, וכיון לקיים בזה גם מצות הבדלה דיו"ט ראשון, ויל"ע]. ויעו"ש בקוב"ש [אות ט'] דלפ"ז י"ל דרב אסי ס"ל כמ"ד בפסחים [קז]. דאינו מבדיל אלא כל היום ותו לא, וא"כ אם ימתין עד

מוצאי יו"ט שני יפסיד הבדלת יו"ט ראשון לגמרי. אמנם בעיקר הדין דהשוה הרמ"ה מוצאי יו"ט למוצ"ש, כ' הקוב"ש שם דגבי שבת טעמא משום דראשון שני ושלישי גרידי בתר שבת ואחר השבת מקרי, משא"כ ביו"ט. ומסיק דצ"ע עד אימתי אפשר להבדיל במוצאי יו"ט. ועיי' בהגרע"א בגליון השו"ע [סי' רצ"ט ס"ו] דשו"ט אי ביו"ט יכול להבדיל דוקא במוצאי יו"ט או גם למחר ביום.

ד: דהאינא דידיעין בקביעא דירחא.

כ' בתוס' רי"ד וז"ל, פירוש, לא שאנו חכמים יותר מן הראשונים שאנו בקיאים בחשבון המולד והם לא היו בקיאים, אלא שהראשונים אע"פ שהיו בקיאים הרבה בחשבון יותר ויותר ממנו, לא היו רשאים לעשות אלא ע"פ הראיה כדילפי' מהחודש הזה וגו' כזה ראה וקדש, ואם נראית הלבנה ביום ל' היו קובעין אותו ר"ה, ואם לא נראתה היו דוחין ליום ל"א, ואע"פ שהמולד חל ביום ל' לא היו משגיחין בו, הלכך לכל בני הגולה היה ספק מתי קבעו ב"ד הגדול, אבל עכשיו שבטל ב"ד הגדול, [א"ה, לכא' כוונתו ב"ד סמוכין, דהא קידשו כל ימי התנאים ותחלת ימי האמוראים, אע"פ שלא היה שם ב"ד של ע"א], ואין אנו עושין ע"פ הראיה אלא ע"פ החשבון, אנו יודעין קביעא דירחא, שכל ישראל עושין דין זה שאנו עושין.

ה. ונתקלקלו הלויים בשיר.

הקשה בתור"פ, אמאי נתקלקלו בשיר, הא אמרינן [ברכות לה.]. אין אומרים שיר אלא על היין, וכיון שהיו מסופקין אם יבואו העדים, היה להם להמתין להקריב הנסכים עד הלילה לראות אם יבואו אם לא, דהא נסכיהם כשרים אפי' בלילה ואפי' למחר [מנחות טו:], וי"ל משום דחביבא להם מצוה בשעתה לא רצו להשהותם. וז"ל הרשב"א ב"ר"ה [ל:], וי"ל דא"כ לא היו אומרים שירה כלל, דאילו בלילה אינו זמן שירה, כדאמרינן בערכין בפרק שני [יא.]. מה כפרה ביום אף שירה ביום, ולמחר נמי, בעיא היא התם ולא איפשיטא, דאבעיא להו התם נסכים הבאין בפני עצמן טעונין שירה או אין טעונין שירה ולא איפשיטא, ואפי' למ"ד טעונין שירה, ניהא טפי להביא הנסכים עם הזבח וכדדרשינן התם בערכין אמרי שירה אאכילה ושתייה, ואמרינן התם אשתיה לחודה אמרינן, או אאכילה ושתייה אמרינן לחודה לא אמרינן, ועוד דלכתחילה משמע שהוא צריך להביא הנסכים עם הזבח, וההיא דמביא אדם זבחו היום ונסכים מכאן ועד עשרה ימים, ההיא בקרבן יחיד דאין טעון שירה, לפי שאין אומרים שירה אלא בקרבן ציבור הקבוע לו זמן כדמוכח התם בערכין.

ה. ונתקלקלו הלויים בשיר, התקינו שלא יהו מקבלין וכו'.

כ' הפנ"י, אין לתמוה דמשום קלקול השיר היו דוחין כל המועדות מקביעתן האמיתית, שהרי נראה החודש בזמנו, אלא דגדולה מזו מצינו, שאפי' משום חיבוט הערבה שאינו אלא מנהג הנביאים, דחינן כל המועדים דלא ליקלע ערבה בשבת, והיינו משום דמועדים מסורין לב"ד, דכתיב אתם אפי' מזידין. [ולכא' אכתי תקשה לדעת אחרים דאמרי אין בין ר"ה לר"ה אלא ד' ימים בלבד, דאין מעברין משום יו"כ שלא יחול סמוך לשבת או משום ערבה, [כמבואר בר"ה כ. וסוכה נד:], דאטו פליגי אתקנה דהכא].

ה. הא לן הא להו.

רש"י פ"י הא לן לבני א"י, הא להו לבני גולה. וכ' ע"ז הרש"ש, קשה לי, הא גם בא"י לא היו עושין יום אחד אלא במקום הועד, או סמוך לו בתוך התחום, כמש"כ הרא"ש [סי' ד'] בשם רב האי גאון, וא"כ להרחוקים אף בא"י תהיה ביצה אסורה, [והוה א"ש מה שהקשו תוס' [בד"ה הא] מר' יוסי שהיה בא"י], ואולי כיון דמקום הועד אחר חורבן היה מתחלף ממקום למקום כדאייתא בר"ה [לא.], וכל א"י ראוי לזה, וא"כ יכול להיות שלא יהיה בהם רק יום אחד, ולכן כשעושין שני ימים אינן אלא מחמת ספק. [א"ה, לכא' נימא הכי גם לענין מקום שהשלוחין מגיעין, דמסתמא היה

משתנה לפי מקום הועד אם ביבנה או באושא וכו', וכל א"י ראוייה למקום הועד כמש"כ הרש"ש, וא"כ בכל מקום שהשלוחין יכולין להגיע אם ילכו מגבול א"י לכל צד, תהא מותרת ביו"ט שני ביצה שנולדה בראשון אפי' לרב דאמר נולדה בזה אסורה בזה, ואולי גם לא יעשו יו"ט שני [האידינא דבקיאי בקביעא דירחא]. ובאמת יל"ע בלא"ה [אפי' לא נימא כהרש"ש], מהיכן משערים הגעת השלוחין האידינא, אם מירושלים שהיא עיקר מקום הראוי לוועד, או מטבריא שהיא גלות אחרונה מעשר גלויות שגלתה סנהדרין, או ממק"א, וצ"ת].

וז"ל בעל המאור, לדידן בני בבל וכו' ביצה אסורה כמנהגנו קודם תקנה, וה"ה אף בא"י בכל מקום חוץ ממקום הועד הכל הוא כמנהג בני בבל, [וכקושית הרש"ש. ועיין במאירי שכ' כשיטה זו, ותלה החילוק בירושלים ותחומה, ואע"פ שריב"ז היה מן החורבן ואילך, ואפי' האידינא שאין מקדשין ע"פ הראייה, תלה הדבר בירושלים. יעו"ש], אבל לדידהו במקום הועד שלא היה להם שום ספק, קודם תקנה שהיו נוהגין אותו היום קודש ולמחר קודש, היתה ביצה אסורה, והיא לה קדושה אריכתא ושני הימים כיום אחד ארוך דמו, ולאחר שהתקין רבן יוחנן להיות מקבלין עדות החודש כל היום אפי' באו מן המנחה ולמעלה, לא היו נוהגין כי אם באותו היום בלבד קודש, ואם לא באו עדים כלל, היו נוהגין אותו למחר בלבד קודש, נמצא בין כך ובין כך אין הקדושה אלא יום אחד. ואע"פ שהיו משמרין כל היום הראשון בקדושה שמא יבואו עדים עד הערב ולא היו מפסיקין אותו מקדושתו עד הערב משום זה הספק, ולערב אם לא באו עדים היו נוהגין למחר קודש, אין קדושת הספק של יום הראשון מצטרפת לקדושת הודאי של יום שני, ואם נולדה בזה מותרת בזה, דהשתא מיהת איגלאי מילתא למסרע דימא קמא חול גמור וכו'.

[ועיין עוד בדבריו ובמלחמות וברא"ש, פלוגתא דהרי"ף ורבינו אפרים תלמידו, אם האידינא דבקיאי בקביעא דירחא אין ר"ה אלא יום אחד [כבמקום הועד], וכמו שהעיד רב נסים גאון שכן נהגו בא"י, או דנוהגין שני ימים, והמנהג ההוא לפי שאינן בני תורה והמה מעטים ובנדנדו וטלטלו, והתחלף להם בשאר ימים טובים].

42 בעמוד 18

ה. מה טעם, כדי לעטר את שוקי ירושלים בפירות.

כ' בתור"פ ז"ל, וא"ת במאי מתעטרות, והלא לא היו יכולים למכרם כדאמרינן [מעשר שני פ"ה מ"ב] אין אדם רשאי לומר לחבירו טול פירות ממעשר בירושלים מחצה לשליש ולרביע, וה"ה לכרם רבעי דילפינן [ב"ק סט]: קדש קדש מעשר שני [והמשנה אחרונה שם כ' מכח קושיא זו, דברבעי לא נהג איסור מכירה, דזוקא במעשר שני ילפינן מדכתיב ל' הוא בהוייתו יהא, אבל ברבעי לא כתיב "הוא", ואי משום דאיתקש למעשר, י"ל דתליא בפלוגתא אי אמרינן דון מינה ומינה או דון מינה ואוקי באתרא. ודברי הרמב"ם [בפ"ט מ"ה] והרע"ב שם, שכ' דהרבעי אינו ניתן במתנה, הניח בצ"ע. יעו"ש], וי"ל כיון שהרבה בני אדם נושאים שם פירותיהם ואוכלים אותם, פירות אחרות נמכרות בזול, שאין להם קופצין כ"כ. וכ"כ הרע"ב שם, מתוך שיאכל כל אדם נטע רבעו שלו, יתמלא השוק שאר פירות. ועיי"ש במלאכ"ש דה"ר יהוסף נתקשה לפ"ז בלשון הגמ', דהול"ל **שיתעטרו** שוקי ירושלים בפירות [כיון דלאו איהו מעטרם, אלא מאליהם מתעטרים], ולכן פירש, דכיון דהיו מחויבים להעלות הפירות לירושלים, היו מעלים עמם מעט פירות אחרים למכור בירושלים.

ה. בתוד"ה ונתקלקלו. ותירץ וכו' דהיכא דלא אפשר שאני, מידי דהוי אמחוסר כפורים בע"פ וכו', ועו"ל דאתי עשה דרבים ודחי וכו'.

המהרש"א פירש, דכוונתם בתי' קמא כדאמר התם לר"י בנו של ריב"ב דשרי להקריב כפרתו של מחוסר כפורים אחר התמיד בכל ימות השנה [כדי שיטרה לאכל בקדשים לערב], ולא יקטירו אימורין עד למחר ע"י שילינם בראש המזבח, ומ"מ יכולים הכהנים לאכול הבשר קודם הקטרתם [דבאכילתם נשלמה כפרתו וטהרתו], דכיון דלא אפשר להקטירם, נעשו כנטמאו או שאבדו, וזו מש"כ תוס' משום דלא אפשר וכו', דמה"ט שרינן לכהנים לאכול מבשר חטאת דמוספין קודם הקטרת אימוריה.

אבל הפנ"י פליג וס"ל דאין לעשות כן במוספין שהן חובת היום, וחביבה מצות הקטרתם בו ביום לדחות אפי' שבת, כדאמרינן בפסחים [סח:], וכ"ש דדחיא עשה דהשלמה ולא תדחה היא למחר, וגם עי"ז לא יוכל להקריב מנחות ונסכים דמוספין, והוי קלקול גדול יותר מקלקול השיר, אלא דברי התוס' כפשוטן, דמשום דלא אפשר להקריב המוספין קודם התמיד, שהרי לא באו העדים עד לאחרי התמיד, תו לא איכפת לן בעשה דהשלמה, ומקטירן היום כדי לקיים המוספין כמצוותן, [ושאני מחוסר כיפורים דאינו מחובת היום, ויוכל לדחות הקטרתן למחר]. יעו"ש מש"כ בביאור הסוגיא דפסחים. [ושוב הביא ל' התוס' בר"ה ל:]: כמהרש"א, וכ' דהמעין יבחר].

והמהר"ם הגיה בתוס' דהכל תירוץ אחד, ועיקר דחיית עשה דהשלמה הוא משום דעשה דרבים חמיר מיניה, [כי היכי דאמרינן התם דעשה דפסח שיש בו כרת עדיף מיניה]. ובמהרצ"ח כ' לפרש דבריהם, ע"פ מש"כ בפסקי תוס' בזבחים [צז: על דברי תוד"ה ואחד], דאם א"א לקיים העשה בענין אחר, דחי עשה את ל"ת, ולא בעינן דבעידנא דמייעקר הלאו ליקיים העשה, וזהו מש"כ תוס' דעשה דהשלמה נדחה אע"ג דלא הוי בעידינה, כיון שא"א בענין אחר. [ולכא"ו צ"ב, דזבחים איירי לדחות ל"ת דשבירת עצם בפסח כדי לקיים במוח שבו מצות עשה דאכילת הפסח, וזה לעולם א"א לקיים בלא דחיית הלאו, משא"כ הכא דאתרמי חדא זימנא שא"א לקיים העשה דמוספין בלא דחייה. ותו, דלכא"ו עיקר קושיין שלא ידחה עשה דהשלמה, לא משום שאינו בעידינה, אלא משום דמאי אולמיה דהאי עשה מהאי עשה].

ה. בתוד"ה ונתקלקלו. דאתי עשה דרבים ודחי וכו'.

וז"ל תור"פ, ועו"ל עשה דמוסף הוי עשה דרבים וחמור ודחי עשה דהשלם, וכן מציינו בר' אליעזר שבא לביהכ"ס ולא מצא שם עשרה ושחרר עבדו [גיטין לח:], אלמא דעשה דרבים דק"ש דחי עשה דלעולם בהם תעבודו. ובקה"י [ריש סי' ה'] כ' מדעתו מקור לתירוץ תוס' דידן מההוא דר"א שחרר עבדו וכו', וכ' דקצת יש לחלק דהתם הרבים יקיימו מצוה בפועל שיתפללו בעשרה, אבל קרבן ציבור אין הרבים עושים המצוה בפועל, רק שהקרבן הוא קרבנו של כל הציבור ועליהם רמי שיהא קרבן ציבור נקרב, אבל המצוה מקיים בפועל רק הכהן המקריב, והתוס' חידשו דגם כה"ג מיחשב מצוה דרבים לדחות שאר עשה. [וצ"ב במש"כ תור"פ דעשה דק"ש הוי עשה דרבים, והרא"ש בפ"ז דברכות [סי' כ'] כ' לפרש בההיא עובדא דר"א, דאלים עשה דרבים דונקדשתי בתוך בני ישראל, דהיינו עשה דמקדשין את השם בעשרה ברבים, ואפי' הויא מילתא דרבנן כגון לשמוע קדושה וברכו וכו', עכ"ז, וזהו בדבר שבקדושה שאינו אלא בעשרה, אבל ק"ש שהיא חובת כל יחיד וא"צ עשרה, אף דבדואי איכא מעלה ברבים העושים את המצוה, מ"מ מ"ט חשיב מצוה דרבים. ובדפו"ח כ' דאולי צ"ל דקדושה במקום דק"ש].

ה. בתוד"ה ונתקלקלו. וי"מ דמעיקרא אייתו התמיד ומתנו וכו' ואם יבואו יהא מן המוספין, ואח"כ יביאו את התמיד ושאר קרבנות.

פי', שאר מוספין דהיינו עוד (ז') [ו'] כבשים ופרים שנים ואיל, כולהו עולה, ועוד שעיר לחטאת, הכל משום מוסף ראש חודש, ואח"כ ז' כבשים ופר ואיל ושעיר משום ראש השנה, [דר"ח תדיר, וגם מקודש כר"ה, דאהני ליה ר"ה, כמבואר בזבחים צא:], ואח"כ התמיד. עכ"ל מהרש"ל. וכע"ז במהר"ם. אמנם בתוס' רי"ד מבואר דהקריבו והתנו בכלהו מוספין, דז"ל התוס' רי"ד, דאין לומר שמקריב המוספין קודם התמיד וכו' ויתנה וכו' ואם לאו יהיו נדבה, [דאם לא יבואו עדים הרי הוא חול דשרי להקריב בו נדבה], דהתינח עולות, אבל שעיר עזים אחד לחטאת, [א"ה, לכא"ו שני שעירים הם כמש"כ מהרש"ל, ואולי משום דלא הזכירו הכתוב לשעיר ר"ח] מה יעשה וכו', יעו"ש. [ולא הזכיר כלל תקנה זו שכ' תוס' דיתנה בתמיד. ואולי משום חששא שלא תהא שהות ביום אחר ביאת העדים להקריב עשרים בהמות מוספין ועוד תמיד אחריהם. ותוס' דידן לא חששו לזה, אלא לתקן עשה דהשלמה, ומה"ט לא קשיא להו מחטאת]. ובתור"פ כ', והר"ר יעקב תירץ דמעיקרא הקריבו א' מז' כבשים של מוסף על תנאי וכו' ואם לאו יהיה אחד מן המוספין, ולא נהירא וכו', ועוד קשה שהרי משעירי חטאת שהיו מקריבין באותו יום לא יכלו לעשות תקנה.

וז"ל השפ"א, ומצאתי בתוס' רי"ד וכו', ואיני מבין דבריו, דהא עולות נמי טובא איכא, דרק בכבש אחד היה התנאי, וא"כ חטאת נמי הקריבו אח"כ, ואפשר לומר דקשיא ליה משום דקיי"ל דחטאת קודמת. אבל אי משום הא, י"ל דהיכא דאי אפשר שאני. [וס"ל להי"מ כמש"כ התוס' בקידושין [יג. בד"ה האשה] דהא דחטאת קודם לעולה אינו אלא לכתחילה, וכיון דלא אפשר הוי כדעבד]. [אבל מדהזכיר בתוס' רי"ד תנאי דנדבה ולא הזכיר תנאי דתמיד, משמע דאכולהו עולות דמוספין מתנה לפירוש זה, וכנ"ל].

ה: טעמא דנמנו, הא לא נמנו, לא.

כ' הפני"ז ז"ל, לכאוף יש להקשות מאי ראייה צריך ע"ז מוכרם רבעי, תיפול ממתני' גופא שהתקין ריב"ז, משחרב הבית שיהו מקבלין עדות כל היום, אע"ג שכבר בטל הטעם דנתקלקלו בשיר, ואפ"ה הוצרך לתקן, אלמא משום דבר שבמנין וכו', אלא דלק"מ, דהא בסמוך אמרינן דעיקר הראיה דמייטי מוכרם רבעי, הוצרך משום מידי דרבנן דומיא דביצה, וא"כ לא מצי לאתויי מההוא דמקבלין עדות דמילתא דאורייתא היא, שאם אין מקבלין עדות מן המנחה ולמעלה, מונין כל המועדים מיום שני, לכן מייטי מוכרם רבעי שהוא מדרבנן. [וחזינן מדבריו דהחילוק בין דאורייתא לדרבנן היינו דכל דאיכא נפק"מ לדאורייתא בעי מנין אחר להתייר, [אע"פ שעיקר הביטול הוא לתקנה דרבנן], טפי מהיכא דליכא שום נפק"מ לענין דאורייתא, וילע"ה בלשון רש"י בד"ה הי"מ בדאורייתא].

ה: וכ"ת למצות עונה הוא דאתיא.

כ' המהרש"א, וא"ת כיון דממילא ליתא לתקנתא, ממילא נצטוו בפו"ר כמו שנצטוו כבר, וי"ל דה"ק, וכ"ת למצות עונה הוא דאתא, דהו"ל מצות פו"ר דבר שנאמרה לבני נח ונשנית בסיני, דלזה ולזה נאמרה, והכי אמרינן בפ' ד' מיתות וכו'. וכ' ע"ז בקרני ראם, דמלשון "למצות עונה" משמע דאינו מצות פו"ר, אלא דנפקדו אמצות עונה, ולכל אדם ואפ"ל לטייל ולפועל יהיה תיכף עונתם בשום מהרה, ולק"מ קושיתו. [ולכאוף נפק"מ למי שקיים כבר פו"ר [ומסתמא רובן ככולן קיימו, דהא ילדו ששה בכרס א'], דלא מבעי למאי דקיי"ל כר' יוחנן דאמר [יבמות סב]. דהוי לו בנים בגיורת ונתגייר, קיים פו"ר, אלא אפ"ל לר"ל דס"ל דלא קיים, משום דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, כבר כ' בהקדמת שב שמעתא [אות ט] בשם המהר"ל, דבגירות דמתן תורה לא אמרינן כקטן שנולד דהא היו קרובותיהן אסורות להן, וכ' הש"ש דמה"ט אף לר"ל קיימו פו"ר בבנים שקדמו למתן תורה].

ה: א"ל אביי אטו ביצה במנין מי הואי וכו'.

כ' הרשב"א, תמיה לי, שפיר קאמר ליה אביי, ומאי דעתיה דרב יוסף, וכי אפשר דלימא רב יוסף הכי. ונ"ל, דרב יוסף סבר דלא אימני רבן יוחנן אלא היכא דבאו עדים מן המנחה ולמעלה, שאז נוהגים אותו היום קודש ולמחר חול, מה שלא היה כן קודם התקנה, אבל מ"מ היכא דלא באו כלל ביום ראשון, שאין עושין שני ימים, בהא לא אימנו ועדיין נשאר הענין בתקנתו הראשונה, דכמות שהיו אז שני ימים בקדושה אחת, ה"נ השתא לאחר התקנה הרי הן בקדושה אחת, ונפק"מ לענין ביצה, וא"ל אביי דהא בהא תליא, דאילו באו מן המנחה ומלמעלה לא היו נוהגין קודש ביום מחר, השתא דלא באו עדים, נמצאת קדושת האחד בספק, וביצה שריא כדן שני יו"ט של גלויות.

ה: ברש"י ד"ה מכדי. והלא לא נסתלקה שכינה וכו' עד אחד בחודש שהוקם המשכן, ועד כ' באייר שנעלה הענן.

כ' בחכמת מנוח, ביאור דבריו, דמסופק רש"י אימת נסתלקה שכינה, אם מיד שהוקם המשכן בר"ח ניסן, מאז שרתה במשכן לבד, או אם שרתה גם בהר סיני, עד שנעלה הענן מעל המשכן [בכ' באייר] ונסעו ישראל משם, ואז פשיטא שנסתלקה גם מהר סיני. וכן פ' הרש"ש, והביא דברי רש"י בתענית [כא:], דפשיטא ליה שבא' בניסן נסתלקה שכינה.

ה: בתוד"ה ובקש. וא"ת אי קסבר וכו' ולא קדשה לעתיד לבא, מה הרויחו עניים וכו'.

כ' המהרש"א ז"ל, וליכא לאקשווי דא"כ אמאי הוצרך כלל להעלותו, כיון דלא קדשה לעתיד לא הוה ביה כלל דין כרם רבעי, דיי"ל דאפ"ה הוצרך להעלותו משום דהוי דבר שבמנין, וכ"ה בתוס' פי' דר"ה [לא: בד"ה וביקש]. וכ' ע"ז הפני"ז ז"ל, ואני בער ולא אדע מה ענין דבר שבמנין לכאן, דא"כ כל המצוות התלויות בארץ ואינן נוהגין בזה"ז, אמאי אין נוהגין משום דבר שבמנין, אלא על כרחך דלא שייך כלל דבר שבמנין, כיון שהכתוב תלאו להדיא בקדושת הארץ, ועדיפי טובא מחרמים לאחר זמן שכ' התוס' דלא שייך בהו דבר שבמנין, אלא מה שנהגו דין רבעי, י"ל דהיינו מדרבנן, כמו שחייבו עצמם בתרו"מ בזה"ז. ומש"כ המהרש"א שכ"כ התוס' בר"ה, אינו מוכרח שקושית התוס' שם מדהוצרך להעלותו ולא רצה לפדותן כמו שהקשו כאן, וצ"ע. עכ"ל. [א"ה, לכאוף כוונתו לפרש קושיתם בר"ה, דאפי' יהו הפירות קדושים מדרבנן או מאיזה טעם אחר, מ"מ תקנתא שלא יפדו אלא יהו עולין לירושלים לא שייכא אם ירושלים אינה קדושה, ולא משום דבטל הטעם דכדי לעטר וכו' בלבד, כקושית הגמ', אלא דאם לא קידשה וכו', אין שייך כלל ירושלים להוליך שם, וכמש"כ המהר"ם שיי"ף דמה"ט מאן רש"י בתירוץ ומוקים לה כמ"ד קידש לעת"ל, [ועיי"ש בביאור אות ג] ועיין בצ"ח. וע"ז תירצו דאפ"ה שייך בזה דבר שבמנין להוליכו למקום שנתחייב להוליכו בזמן עיקר התקנה].

ועיין בצ"ח שהקשה לפירוש המהרש"א בדבריהם, איך תלה דין רבעי במה שלא קידשה לעת"ל, הרי ערלה הנוהג אף בחו"ל כמבואר ספ"ק דקידושין [לז.], ואם כוונתו לומר דערלה לחודא נוהג ולא רבעי וכדעת הרמב"ם [בפ"י מהל' מאכלות אסורות ה"ו], הרי התוס' עצמם בברכות [לה. בד"ה למאן] פליגי עליה, וס"ל דגם רבעי נוהג בחו"ל. [א"ה, לכאוף דעת המהרש"א, דדוקא כשנוהג בא"י נוהג אף בחו"ל, אבל אי בטלה קדושת א"י ואין נוהג בה, הו"ל כמו קודם שקידשוה, דודאי לא נהג כלל בא"י ולא בחו"ל, כדתיניא בקידושין מ:].

ו: מת ביו"ט ראשון יתעסקו בו עממין.

הרא"ש בפסקיו [סי' ה'] ובתשובותיו [כלל כ"ג סי' ב'] כ', דטלטול והוצאת המת עושה ישראל, דמתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, והוא דאיכא צורך מצוה, [כ"ה בב"י סי' תקכ"ו בשמו, ובפסקיו לפנינו הגי', והוא דאיכא "מת" מצוה, וכ' ע"ז בקרב"נ בשם מהרש"ל בסי' י' דהאידינא בזמנינו הכל מת מצוה נקרא]. אבל הר"ן הביא דיש מי שאסר, והכי דייקא לישנא דיתעסקו בו עממין, משמע דכל עסקיו ע"י עממין דוקא, שאין כאן כבודו של מת שנתיר בו משום כבודו כלל, כיון שסופו להתעסק בו עממין. והביא בשם הרמב"ן, דהוצאת המת לקבורה כהוצאת אבנים, שאין לומר בו מתוך, כיון שאין בו צורך היום כלל, וכ"ת הא איכא צורך היום כיון דאיכא מצוה, ליתא, דהא שריפת קדשים מצות עשה ואפ"ה אינה דוחה יו"ט, ועוד דהא אמרי' בפ"ק דכתובות [ז.]. דלא אמרינן מתוך אלא בהנאה השוה לכל נפש, והרי אין כאן נפש.

ובקוב"ש [אות כ"ד] הקשה, דשריפת קדשים לא הוי צורך היום דאפשר לשורפן למחר, [א"ה, עיין ביבמות [עב:]: דמדמי נותר בזמנו למילה בזמנה, ונותר שלא בזמנו למילה שלא בזמנה, ובמילה דחינו יו"ט אף בהוצאת התינוק או האזמל, ולא אמרי' ימול למחר, אלא חשיב ליה צורך היום], אבל קבורת מת הוי מצות היום, דכתיב כי קבור תקברנו ביום ההוא. ושמא ס"ל להרמב"ן, דכמו דל"ת דלא תלין אינו עובר אלא בעמוד השחר, ה"נ המ"ע היא בעה"ש ולא בשקיעת החמה, ואפשר לקוברו בלילה. ולפ"ז אם היה יו"ט בערב שבת דא"א לקוברו בלילה משום שבת, אמרינן מתוך בהוצאת המת, כמו בביעור חמץ דאמרינן מתוך [פסחים ה.], משום דהוי צורך היום דא"א להשהותו עד הלילה משום בל יראה [א"ה, לכאוף התם מצות החמץ לשורפו עתה, אבל הכא עיקר המצוה עד עה"ש, ואריא דאיסור שבת רביע עלה], והרא"ש שכ' דאמרינן מתוך בהוצאת המת [וכ"ה בשו"ע], לדעתם מ"ע דקבורה היא קודם שקיעה"ח. [ועיי"ש [אות כ"ה] דמוכח מכאן דמצות קבורה מתקיימת גם ע"י עכו"ם, אע"ג דאין שליחות לעכו"ם, והטעם, דהמצוה היא בהתוצאה ולא בהמעשה עצמו].

ו. נהרדעי אמרי אף בביצה, דמה דעתך דילמא מעברי ליה לאלול, הא אמר ר"ח בר כהנא אמר רב מימות עזרא ואילך לא מצינו אלול מעובר.

כ' המהר"ם, צריך ליישב לישראל דנהרדעי וכו', דלכל הטעמים המבוארים לעיל לדעת האמוראים דאסרי לביצה אף לאחר תקנת ריב"ז, אין אחד מהם שיאמר הטעם משום דעברי ליה לאלול, וצ"ל דה"ק, מאי דעתיך לאסור הביצה, משום דבזמן הב"ד היו הרחוקים צריכים לעשות בכל שנה ושנה שני ימים משום חששא דלמא מעברי ליה לאלול בב"ד, ר"ל שיבואו העדים אחרי המנחה, ויעשו ב' ימים קדושה אחת, ואותה התקנה לא נתבטלה מהרחוקים משום שלא פסקו מלעשות ב' ימים וכו', הא אמר רב חנינא וכו', מימות עזרא ואילך וכו', וא"כ לא נתקנה התקנה מעולם כיון דלא נתקיימה אפי' פעם אחת, ובטלה מעקרא, ומעולם לא היו ב' הימים קדושה אחת, כמו שפירש"י. [א"ה, לכאן כוונתו למש"כ רש"י, ואע"פ שתיקנו לא אירע וכו' ועדיין לא נתקנה, והיינו דלא חיילא התקנה, כל זמן שלא הוצרכו לנהוג בה למעשה], ודלא כהג"ה ע"ג ש"עדיין לא נתקנה [בשי"ן]. דר"ל דכשנתקלקלו עדיין לא היתה התקנה]. וכ"כ בחכמת מנחם [ע"ד רש"י בד"ה ודילמא] בקיצור וז"ל, אבל השתא דמימות עזרא לא אתרמי להיות ר"ה שני ימים, א"כ מעולם לא התחיל התקנת חכמים וכו'.

ומסיק המהר"ם, וצ"ל דרב ושמואל דאמרי תרוייהו ביצה אסורה, ס"ל כיון דבזמן הב"ד היו הרחוקים מב"ד מוכרחים לעשות בכל פעם ב' ימים, מחמת חששא דשמא עתה בפעם הזאת באו העדים לאחר מנחה, ואותן הב' ימים היו קדושה אחת, גם הב' ימים שעושיין עתה לאחר שנתבטל הב"ד, הן קדושה אחת כיון שלא פסקו מעולם. [ולכאן כוונתו, דבמה שנהגו הרחוקים כהך תקנתא דב' ימים וקדושה אחת, אף שהוא רק מחמת הספק, ולקושטא דמילתא טעו בכל השנים, שהרי לא מציינו וכו', אעפ"כ מקרי שכבר נהגו כי הך תקנתא, וכיון שהתחילה התקנה למעשה [לחייב הרחוקים] [מחמת הספק] ב' ימים שהן קדושה אחת, תו לא בטלה].

ו. מניח אדם עירובי תבשילין מיו"ט לחבירו ומתנה.

כ' בתור"פ וז"ל, ונ"ל דבלא תנאי נמי יכול לערב, ממה נפשך חד מינייהו חול, [דלא דמי לתנאי דתור"מ, שאם לא יתנה הר"ז חל עכ"פ, ונמצא שאם היום קודש, עבר אהא דאין מגביהין תרו"מ ביו"ט, אבל הכא אם היום קודש, לאו כלום קעביד, דא"צ כלל עירוב תבשילין, שהרי למחר חול]. ומ"מ לא יברך על עירובו דשמא ברכה לבטלה היא. וכ"כ בשיטמ"ק. והמג"א [בסי' תקק"ז ס"ק כ"ה] כ' לברך, אבל הגרע"א הביא מס' לחם סתרים שלא לברך, וסייעו המ"ב [ס"ק ע"ד] מדברי השיטמ"ק הנ"ל. ועיין בהגהות דרך תמים להר"ף לקמן [יז]. שהקשה דאי משום ספיקא דדילמא ע"ש חול הוא אין מברכין, א"כ אף כשמניח העירוב בערב יו"ט ניחוש להך ספיקא ואמאי מברך. [ואולי היכא דמתנה להדיא ותולה עירובו בתנאי זה, גרע טפי, דהוי כרתית דסתרי].

ו. ר"י אמר מותר הואיל ומתיר עצמו בשחיטה.

ופירש"י ומגו דאיתקן להא איתקן להא. וכ' הפנ"י, מילתא דא קשאי בה כמה עידין, דמה נתינת טעם הוא זה, אדרבה, עיקר ענין מוקצה הוא כיון שלא היה ראוי מאתמול זה גורם האיסור, ומה מיגו הוא זה, ולולי ל' רש"י היה נראה וכו' דאע"ג דשמואל ור' יוחנן לית להו מוקצה [עיין בתוד"ה הואיל], אפ"ה אסרי בנולד, ואין לך נולד גדול מזה, ואף שלקמן כ' התוס' [ו: בד"ה עגל] דלא שייך נולד בע"ח, דבר תימה הוא לפרש כפשוטו, וכבר פירש המהרש"א ז"ל [לכאן צ"ל המהר"ם ז"ל] דבריהם דלקמן בענין אחר, דבלא"ה לא שייך נולד בעגל, דבמעו אמנו נמי אוכל הוא, משא"כ הכא באפרוח אין לך נולד גדול מזה, דבמעו אמנו [לכאן כוונתו בעודו בקליפתו] לא חזי למידי, ואפשר דלזה בעצמו כיוונו שמואל ור"י לומר הואיל ומתיר עצמו בשחיטה, פירוש, דלא מיקרי נולד אלא בדבר שמאיתמול לא הוי עליה שם אוכל ועכשיו נולד שם אוכל, משא"כ כאן דאף לאחר שנולד לא הוי עליו שם אוכל כלל אלא לאחר שחיטה, ושחיטה היא דמתרת לאפרוח ולא לידה, וא"כ לא מיקרי נולד, דמה שלא היה נותר קודם בשחיטה, לא מיקרי נולד, דאריה הוא דרביע עליה וכו'. כן נ"ל ברור, לולי שרש"י ותוס' לא נחתו לזה. [יעו"ש עוד].

וז"ל החכמת מנחם, י"ל כל מוקצה אסור מדרבנן שגזרו משום שנראה כגמור מלאכה בשבת או ביו"ט, ושמא יגמור ג"כ מלאכה האסורה, אבל

בבעל חיים כיון שאין מועיל לו שום גמור ולא נותר אלא בשחיטה, והוי שחיטה גמור שלו כיון דיוצא בזה מידי אבר מן החי, א"כ גם במוקצה אין לאסור, דלידה לא הויא כגמור כיון שעדיין חסר שחיטה והיתר השחיטה נתחדש משנולד, משא"כ ביוני שובך ויוני עליה דכבר היה עליו היתר השחיטה, ומוקצה כשנתירה יהיה היתר אחרון וגמרו. עכ"ל. ועיין במהר"ם שיי"ף [ע"ד תוד"ה הואיל] שפי' עד"ז הטעם דאין בו איסור משקין שזבו, הואיל וצריך עוד הכנה בשחיטה משא"כ משקין שזבו. [וכ' דהיה אפשר לפרש בזה האי הואיל דקאמר ר' יוחנן, לולי שפירש"י לא כן. יעו"ש].

ו. וכי מה בין זה לעגל שנולד ביו"ט וכו', ומה בין זה לעגל שנולד מן הטריפה.

כ' הגרע"א, לכאן יקשה הא באמת גם לר' יוחנן יקשה מעגל, דהא הך סברא דמתיר עצמו בשחיטה, לא שייך רק באפרוח, דהלידה גורם דהסימנין ראויין לשחיטה, משו"ה גורם גם היתר מוקצה, משא"כ בעגל שנולד, היאך שייך מתיר עצמו בשחיטה, הא גם קודם הלידה היה סימנין שלו ראוי לשחיטה ע"י הושטת ידו למעי אמו. ולזה בהכרח צ"ל ג"כ כתירוצם דתוס' [בד"ה וכו'], דקאי לאותו צד דלא אמרינן ד' סימנים אכשר ביה רחמנא, ושייך שפיר לומר לר' יוחנן דמתיר עצמו בשחיטה, דע"י הלידה הוכשרו הסימנים שלו לשחיטה. ולאידך תירוצא בתוס' דקאי אף לאותו צד דד' סימנים אכשר ביה רחמנא, אלא דלא הוי מוכן דלכתחילה אסור לשחוט במעי בהמה, א"כ מדלא מקשה גם לר' יוחנן, בהכרח צ"ל דגם בזה שייך מתיר עצמו לשחיטה, דבא לו ההיתר לכתחילה לשחוט, אולם באמת זהו דוחק מאד לדוננו בשביל כך דמתיר עצמו בשחיטה, כיון שמקודם לא היה שום מניעה בסימנים דידיה שהיו ראויים לשחיטה, אלא דליה מעכב עליו וכו'. עכ"ל. [יעו"ש עוד].

ו. ומה בין זה לעגל שנולד מן הטריפה.

כ' בתור"פ, ונ"ל שנתעברה קודם שנטרפה, דאי נטרפה קודם לא הוה מעברה, דטריפה אינה יולדת [חולין נח]. וא"ת כיון דעובר ירך אמו כדפרי', א"כ כשיצא לחוץ נמי ליתסר מחמת איסור אמו, כדאמר [סנהדרין פ]. ולד הנוגחת אסור וכן ולד הנרבעת, וי"ל, דלא אמרינן עובר ירך אמו אלא בעודו במעיה, דשאני שנגחו שהולד עצמו סייע לעבירה. ובתוס' שם [פ: בד"ה עובר] תירצו דבכל דוכתא עובר ירך אמו, בר מלענין טרפות שהוא תלוי בחיות, והעובר יש לו חיות בפנ"ע, ולא אמרינן עובר ירך אמו שנטרף עם אמו. ובשם ר"ת כ' דקיי"ל עובר לאו ירך אמו, ושאני ולד הנוגחת והנרבעת כיון דעד השתא היה תלוי חיות הולד באם, הוי כאילו נגמר דין שניהם להריגה. והקשו ע"ז, דא"כ אמאי במעוברת שנגחה וילדה, כי ליתיה לאם משתלם מן הולד, כדאמרי' בב"ק [מז]. דהא אע"ג דאיהו נמי אזיק, אמאי ישלם גם חלק הפרה, דליהוי כשני שוורים תמים שהזיקו ואבד א' מהם, דפשיטא דאין השני משלם גם חלק האבוד. [ויל"ע אי יש להקשות כן גם לשי' תור"פ דהכא].

ו. בתוד"ה והאידינא. ואין לומר שצריך מנין אחר להתירו, דכיון דזה הטעם משום חששא ועברה החששא וכו', וה"נ אמרינן גבי מים מגולין וכו'.

וכ"כ הרא"ש [סיה'] בקיצור. וכ' ע"ז בקרב"נ [אות ט'] וז"ל, דבריהם סתומים, עד שמצאתי את שאהבה נפשי, מש"כ הר"ן [ע"ז סה]. גבי האי דרב יהודה [שדר ליה קורבנא [תשורה. רש"י] לאבירנא ביום אידם, אמר ידענא ביה דלא פלח לעכו"ם], וז"ל, כ' בתוס' [שם נז: בד"ה לאפוקי] דלא שייך לאסור משום דבר שבמנין, כיון דחששא דאזיל ומודה לא שייך כי אם בהני דפלחי לע"ז. ע"כ. נראה שדעתם לומר דכי אמרינן צריך מנין אחר להתירו, ה"מ להתיר אותם שהיה בהם טעם האיסור תחילה אע"פ שבטל עכשיו, אבל אותם שלא היה בהם טעם איסור מעולם, שרו בלא מנין אחר. ושפתים ישק.

ומה שהקשה הר"ן וז"ל, ואם הם רוצים לומר כן, ודאי שזו קולא גדולה, דאפשר דהוה קים להו לרבנן שלא נאסר מעיקר התקנה לשאת ולתת עם הנכרים דלא פלחי לע"ז, אבל בסתם אין לנו. עכ"ל. ולא אוכל להבין

את מושל, כוננת התוס' כ"כ כיון דלא פלחו לע"ז לא הוי בכלל התקנה וכו', ויין של נכרים בזה"ז שאין אסור בשתיה, כיון דהני שאין מנסכין לא הוי בכלל עיקר התקנה, וכן שיבתא או גילוי שאין נזהרין בזה"ז דלא הוי בכלל עיקר התקנה, אבל אותם שהיו בכלל עיקר התקנה מחמת הטעם, ואח"כ נבטל הטעם, צריך מניין אחר, אף שהתקנה לא היה בכלל המקומות. ובהכי ניחא כרם רבעי על מהלך יום א' הנה עליהם היה עיקר התקנה, אף שנתבטל הטעם צריך מניין אחר. וחילוק זה מפתח גדול בכל הש"ס לחלק בין ענין לענין. עכ"ל הקרב"נ.

ו: השתא מוכן לאדם לא הוי מוכן לבהמה דתנן וכו'.

הקשה הגרע"א, אמאי הוכיח מזה שהוא רק מוכן ייתור לשון כמש"כ תוס' [בד"ה השתא], הו"ל לאוכוחי בפשיטות ממתני' דמגביהין מעל השולחן עצמות, דמבואר דלמאן דאית ליה מוקצה ס"ל דאסור לטלטל עצמות, אף דהם ראויין לבהמה כמש"כ תוס' ריש מסכתין [ב. בד"ה מגביהין], ועל כרחק דהמוקצה משום דבין השמשות היו בכלל אוכל אדם כיון דמחוברין עם הבשר, א"כ מוכח דמוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים. וצע"ג. עכ"ל.

ו: ברש"י ד"ה ביו"ט. אבל לא יצתה, לא נגמרה בחול ואסורה משום הכנה דרבה.

כ' המהר"ם, ר"ל כמו ביצה שנולדה ביו"ט דאסור אפי' ביו"ט דעלמא משום גזירה דיו"ט שאחר השבת, כדאוקמה רבה לעיל [ב.], ה"נ נמוצא במעי אמן נמי אסורין, והא דהוצרך רש"י לכתוב זה, משום דלא מצינו טעם לאסור ביצה הנמצאת במעי אמה, לא משום מוקצה, דהא כיון דשחט התרנגולת, על כרחק בעומדת לאכילה איירי, וגם לא שייך טעם משקין שזבו ולא פירות הנושרים כי אם בנולד, על כן הוכרח רש"י לפרש דאסור מטעם הכנה דרבה. וז"ל מהרש"ל, לא ידעתי מאי הכנה שייך ביומו, אם לא אסור מוקצה. ואולי גזירת הכנה קאמר, דגזרין יו"ט דעלמא אטו יו"ט שאחר השבת. [וכ"כ מהר"ם שיי"ף]. וז"ל הצ"ח, פי', דסבר דגם יו"ט לעצמו אינו מכין, וזו ממ"נ אסורה, אם היתה נולדת היום, אסורה משום גזירת יו"ט שאחר השבת, אם לא היתה נולדת, א"כ לא נגמרה עד היום, ואין יו"ט מכין לעצמו, ולא עוד, אלא אפי' אי נימא דביצים במעי אמן מילתא דלא שכיחא ולא גזרו בה כדלעיל [ב.], מ"מ זו אסורה שמא לא היתה נולדת ולא נגמרה אתמול, והים נגמרה, ואין יו"ט מכין לעצמו.

ו: בתוד"ה השתא. ותימה היכי הוי מוכן לאדם וכו', דביה"ש לא מצי שחייט לה דשמא הוא שבת וכו',

וז"ל הרשב"א, ויש מי שתירץ דכל שהיא מוכנת ועומדת לאכילה מע"ש, אע"פ שקפץ עליה אסור שבת בעל כרחו של מכין, אם באה לה שעת הכושר שלא בעבירה, הרי היא בהכנתה, הילכך אילו היה מה שמוכן לאדם מוכן לכלבים, כשנתנבלה זו הרי בא לה שעת הכושר שלא באיסור שבת, ועדין הכנה במקומה עומדת, אלא דמוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים. [ולכא"ה היינו כתי' הר"י מקורב"ל ש"כ תוס' בסו"ד]. ור"ת תירץ דלישנא קא דייק מדקתני לפי שאינה מן המוכן, דמשמע דאפי' אינו אסור מטעם מוקצה, וכגון שנתנבלה ביו"ט או בשבת ואית ליה חולה בתוך ביתו, אפי' אסירא, דמוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים. [ובתור"פ נמי מפרש לה כשיש לו חולה מסוכן בתוך ביתו, אבל בלא דיוקא מדקתני לפי שאינו מן המוכן, ואח"כ הביא האי תירוצא דמיתורא דלפי שאינו מן המוכן יליף לה, ודחאו מוכן ההיא דפ' כירה, כמו שדחו תוס' והרשב"א].

ו: בתוד"ה השתא. ותימה הא דתנן בשבת [מב:] וכו' לפי שאינו מן המוכן וכו' ולא שייך לרבות יו"ט.

כ' הבית מאיר וז"ל, ר"ל משום דליכא הו"א לאקולי ביו"ט טפי משבת, דכמו שאינו מוכן לשבת כן אינו מוכן ליו"ט, דביו"ט נמי אסור להסתפק משמן שבנר כמו בשבת וכו'. [והרש"ש כ' וז"ל, לכא"ה י"ל דאף ביו"ט יאסור לפי שהוקצה למצותו, ועיי"ש מז. בתוד"ה שבנר]. אמנם לשון הרשב"א בקושיתו, והתם בשבת דוקא ולא ביו"ט, וכן בתור"פ כ', וקשה דהא בפ' כירה תנן כי האי לישנא אע"ג דלא מיירי רק בשבת.

ו: בתוד"ה ביצים וקשה וכו' והכא היכי מותר לאכלן בחלב.

ובתור"פ הוסיף בזה וז"ל, אלמא הוא ירך אמה, וה"נ משמע לעיל [ג:] דאסרינן ביצה שנולדה מן הטריפה, אלמא ירך אמה היא, וא"כ היכי מתיר לאכול שום ביצה בחלב [ואפי' מתרנגולת חיה נמי תיתסר, דהויא כמו חתיכה מן התרנגולת. לשונו לעיל ג:], וי"ל דכיון דבשר עוף בחלב דרבנן, נראה להקל יותר מנבילה וטריפה דאסור מה"ת. ורבינו יצחק מוכר טיירכ"י תירץ, דשאני ביצה בחלב, דבאה מהיתר, והיא עצמה היתר, ובאה להיתר, אבל בטריפה ונבילה דבאה מאיסור, אזלינן בה להחמיר. ורבינו בונבי"א בנו נותן טעם לדבריו, דהכא גבי ביצה בחלב הוי נותן טעם בר נותן טעם, התרנגולת לביצה והביצה לחלב, אבל גבי טריפה חד טעם, שהתרנגולת נותן טעם אסור לביצה ולכן אסורה.

ו: בתוד"ה ביצים. וקשה דהא אמרי' בעדיות ביצת נבילה וכו' וב"ה אוסרינן, והכא היכי מותר לאכלן בחלב.

בס' יראים [הו"ד בקוב"ש כאן, אות כ"ז] תירץ דביצים הוי בכלל נבילה אבל אינו בשר, ולענין בב"ח. בשר בעינין, אבל לענין איסור נבילה בעינין בשר, אלא כל דבר הנאכל נאסר בנבילה. והקשה בקוב"ש אמאי לא משני בפסחים [כב.]. כשהותרה נבילה [בהנאה] היא ודמה הותרה [דאף דם בכלל כל דבר הנאכל שנאסר בנבילה], ובתוס' [שם בד"ה והרי] הוכיחו מזה דדם לא מיקרי בשר, ונראה דעתם דלענין איסור נבילה בעינין ג"כ בשר.

ז. פשיטא.

כ' הרשב"א, תמיה לי מאי פשיטא, וכי מקשינן פשיטא גבי מעשה, ומשמע דהכי פירושו, פשיטא ומאי הוה ס"ד דמוכר דאזיל בהדיה לבי דינא, ופרקינן דקסבר סתם מאן דאמר בעי דפחיא למאן, איכא למימר דלאכילה קא בעי להו, וקמ"ל דרב אמר דלא. אלא דלישנא דמהו דתימא וקמ"ל אינו מתיישב שפיר להאי פירושא.

ובשיטמ"ק הביא דבריו בתוספת דברים וז"ל, הקשה הרשב"א ז"ל וכו' ומורי הרב נ"ר פירש, דשפיר פריך לרב אמי פשיטא, משום דלא הו"ל למיהב טעמא ולומר מקח טעות הוא והדר וכו', דמשמע דכל היכא דיש תימה בדברי הדיין הן לחיוב הן לפטור, צריך הוא לומר מאיזה טעם דן את הדין, כדי שלא יחשדוהו [יעו"ש ראיותיו], אבל כשאין תימה בדבר, אין לו לומר אלא שיחזיר לו הדמים, ומשו"ה פריך פשיטא כלומר וכי איזהו תימה יש בדין זה שיצטרך ר"א לומר מקח טעות הוא והדר, שיתן טעם לדבריו שמפני שהוא מקח טעות יחזור המכר לגמרי וכו'. ובשם הריטב"א כ' דהאי פשיטא, לבעל הגמ' הוא דקא פריך, ולומר למה הוצרך להביא בתלמודא מעשה זה שאין בו חידוש.

ז. מהו דתימא וכו' למאי נפק"מ, למיתבה לי בני בני.

ופירש"י אין המקח בטל דהא בני אכילה ניהו, אלא שאלו יפים מהם ויחזיר לו דמי מעליותן. וכ' ע"ז מהרש"ל, ותימה בעיני, דהא משנה שלימה היא [ב"ב פג:] יפות ונמצאו רעות וכו' שחזור, [ובקרב"נ [ס' ט', אות א'] תירץ וז"ל, ואני אומר חלילה לעשות רש"י כטועה בדבר משנה, והילך ל' המשנה יפות ונמצאו רעות הלוקח יכול לחזור בו, כי הוא נתאנה, ואם הוקרו אין המוכר יכול לחזור בו, כדין מי שנתאנה ידו על העליונה, וקמ"ל גבי ביעא דפחיא דהוי מקח טעות ושניהם יכולים לחזור. ועיי' ברשב"א ש"כ ז"ל, כלומר דאינו כיפות ונמצאו רעות, אלא כמין אחר הוא. ופירש הרב המגיה בדפו"ר דכוותו עד"ז ש"כ הקרב"נ], על כן נראה דגרסינן אותביניהו ולא אפריחי, [אותביניהו תחת תרנגולת ולא נולד מהן אפרוח. ל' הרא"ש], וכן גרס הרא"ש, וכן פי' הר"ן בריש האיש מקדש [מב: בד"ה ודאמרי' אפי' פחות מכדי אונאה].

ויעו"ש ש"כ כן בשם הרא"ש, ופירשה לגי' זו, דמשו"ה סגי באהדורי מאי דביני בני, משום דאי איתא דלאכילה הוה בעי להו, וא"א לו להחזירן דהא אפסדיניהו, אין לו למוכר להחזיר לו כל המעות, דלוקח לא הו"ל לאותביניהו, וכיון דאפסדיניהו חייב, ומיהו ביני בני משלם, אבל ודאי ה"ה אם איתנהו לביעי דבטל מקח. [אפי' אם לאכילה לקחן, כיון דאמר בפירוש

ביעי דפחיא, ואינהו מעלי גם לאכילה, והו"ל כמתני' דיפות ונמצאו רעות, וכדמסיק שם הר"ן.

ובקוב"ש בסוגיין [אות כ"ט] הביא דברי הרא"ה דהלוקח חייב מטעם מזיק, והקשה ע"ז מאי שנא מהא דאמר' [בכתובות לד:]: הניח להם אביהם פרה שאולה וטבחוה ואכלוה, דפטורין מטעם מזיק דסבורין שהיא של אביהן, והרי זה ג"כ סבור שהביצים שלו.

ועיין ברש"ש שהביא ד' הר"ן ומהרש"ל, וכ' ז"ל, ולענ"ד י"ל, דצריבן פירש"י מבושלות כל צרכן, ויש לפרש דלכן ראויין לגמען חיים, אבל דשחוטה דלא צריבן, אינן ראויין לגמען חיים עד שיבשלם מעט ואז יהיו טובים כדפחיא, ואין ביניהם אלא דמי עצים וקצת טירחא בלבד. [א"ה, צ"ע אם יש לפרש כן גם באיך עובדא דביעי דדכרא שמינן טפי, דלכאו' חסרון זה אין לו תקנה].

ז. א"ל אביי ממאי, דילמא עד כאן לא קאמר ר"י התם אלא לענין איסורא וכו'.

כ' הרשב"א, כלומר ומשום גזירת קטנים שלא נגמרו דעדיין בשר נינהו. קשיא לי, דשאינן גמורות עצמן דרבנן נינהו, דבשר עוף אינו דבר תורה לפי שאין לו חלב אם, אלא גזירה אטו בשר בהמה, והיא גופא גזירה ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה, דאביי לית ליה גזירה לגזירה כדאיתא ריש פרקין. וי"ל דכולה חדא גזירה היא. [א"ה, לכאו' לפ"ז לא הוצרך לומר דטעמא דמודה בטומאה משום אפוי טומאה לא מפשינן, אלא משום דהתם כשאינן גמורות מה"ת מטמאות, ולא אשכחן שגזרו על הגמורות בפנ"ע אלא רק בכלל הגזירה דכל בשר עוף. וכפ"ה פשיטא לן דכיון דמחלפי לאינשי בשאינן גמורות [דמה"ט כללום בכלל הגזירה דבשר עוף], ודאי יש לגזור ג"כ עליהן בפנ"ע לענין טומאה, אי לאו משום דאפוי טומאה לא מפשינן].

ז. אפוי טומאה הוא, ואפוי טומאה מדרבנן לא מפשינן.

עיינן פירש"י. וז"ל השיטמ"ק, פירש"י ז"ל דאע"ג דבכמה דוכתי גזרו חכמים טומאה, ועל ששה ספיקות דרבנן שורפין את התרומה [פ"ד מ"ה], ליכא למימר דהכא נמי ליגזור, דלא ניחא לן דליפשו טומאות. ופ"י הריטב"א ז"ל, פירוש לפירושו, דחכמים מה שגזרו בדברים שהן מצויין, לא שיוסיפו עוד לגזור כזה שהוא טומאה מחודשת, דנבלת עוף טהור אינה מטמאה במגע ובמשא ומטמאה בבית הבליעה, ובחיה ובבהמה הוא בהיפך ממש.

ז. כיון דאיכא אינשי דלא אכלי להו, איצטרין לאשמעינן וכו'.

וביאר בקוב"ש, דהיינו דהו"א שהוא שלא כדרך אכילתן, דבכ"ה ג אינו מטמא בבית הבליעה. וכן מבואר במנחות [ע]. גבי מעי, עיי"ש. [דאמר התם דאי אכיל לביצי נבלת עוף טהור בעוד מקצתן בפנים [ולחדא גירסא בתוס' שם] ד"ה ביצי, וציינו הגרע"א כאן] איירי באוכל המעי עצמו [תליא בהא, אי עבידי אינשי דאכלי, טמא, וא לא עבידי דאכלי, טהור]. ועוד מיייתי מזבחים [ע]. דצריך שתהא אכילה בכדי אכילת פרס, ומשום דהטומאה תליא בדיני אכילה.

ובקה"י [טהרות סי' מ"ג אות ו'] הביא קושיית האתון דאורייתא, דבסוגיין משמע דאם באמת שום אדם לא אכיל ליה, אינו מטמא, אע"פ שלא נפסל מאכילת כלב, ובנזיר [ג]. מבואר דהא דאם המחיה בחמה טהור, משום דנפסל אף לכלב, ומשמע בהדיא דכשלא נפסל רק לאדם, אכתי מטמא בבית הבליעה. ות"י הקה"י ז"ל, ונראה דבאשכול אילו היה בגדר נפסל מאכילת אדם, שפיר לא היה מטמא מטעמא אחריןא, משום דגם למ"ד טומאה חמורה עד לכלב, מ"מ בסרוח מעיקרו מודה דעד לגר כמבואר בבכורות [כג:], וא"כ ה"נ האי אשכול אילו הוה בגדר נפסל מאכילת אדם הרי הוא סרוח מעיקרא ואינו דבר טמא כלל, אבל בההיא דנזיר דהמחיה בחמה, שנסרה אח"כ, שפיר אמרינן דטמא עד לכלב. ואי משום דלאו אכילה הוא, בזה י"ל דא"צ אלא גדר מעשה אכילה ולא הנאת אכילה. [דהא דנפסל מאכילת אדם אינו אכילה, אינו ריעותא במעשה האכילה, אלא בהחפצא של הנאכל שאין בו תורת אכילה לענין איסורין לפי שאין בו הנאת אכילה, וקסבר הגמ' דלענין נבלת עוף טהור שמקבל טומאה עוד בטרם שבלע, [דאז אכתי ליכא הנאת גרונו שענינו הוא

הבליעה], א"צ שיהא החפצא ראוי להנאת אכילה, וסגי בזה שהמעשה הוא בדרך אכילה כגון שלא יכרך בסיב, ושלא יהא כזית ביותר מכדי אכילת פרס וכו'. מתוך דבריו שם לעיל אות ה'. יעו"ש].

ז. בדק בקינה של תרנגולין וכו' ולמחר השכים ומצא בה ביצה, מותרת.

כ' השפ"א, ק"ק למה לא קמ"ל רבותא טפי, דאפ"י היכא שרואין הלידה בלילה, מתירין ג"כ מהאי טעמא דודאי יצאה רובה ביום כדמסקינן. ואפשר שבשעת לידה יכולין להכיר ולידע, דאותה שיצאתה כבר וחזרה, הלידה שאח"כ היא יותר בנקל. וצ"ע.

ז. כי לא בדק אימא מאתמול הואי.

וכ' רש"י הטעם משום דרובא ביממא ילדן [אפ"י בדספנא מארעא]. וכ"כ תוס', דאי לאו הכי הוה אסרינן מספק כדן ספק בדשיל"מ. וכ"כ הר"ן ומסיק ז"ל, ומהא משמע דאפ"י בדשיל"מ בדרבנן אזלינן בתר רובא משום דלא איתחזק איסורא, ואע"ג דאמרינן [לעיל ג:]: דכל דבר שיל"מ אפ"י באלף לא בטיל, שאני הכא דלא איתחזק איסורא. ומהא שמעינן שמותר ליקח ביצים מן עכו"ם בליל יו"ט ראשון, לפי שרובן הן של זכרים שאינן יולדות אלא ביום, ואפ"י בדספנא מארעא, הא אמרינן דרובן יולדות ביום וכו'. והרא"ש בסי' ט'. ג"כ כ' דמותר ליקח ביצים מן הנכרי בליל יו"ט ראשון, משום דרובן של זכרים. ובקרב"נ [אות ג'] הביא דהמהרש"ל הכריע מדעתו דחד רובא בדשיל"מ לא מהני, וההיתר [ליקח מן הנכרי] הוא דאיכא תרי רובי, בדספנא מארעא נמי רובן יולדות ביום וכו', [מלבד מה דרובן של זכרים כמש"כ הרא"ש], וליתא, דהא רבינו לא הזכיר מרוב זה [דבספנא מארעא רובן יולדות ביום], והטור לא הזכיר מרוב זה [דרובן של זכרים], אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, הטור איירי בענין שאין זכר בכל העיר ומ"מ מותר מטעם דרובן יולדות ביום, וכן איתא במרדכי בשם תוס'.

ז. לכתוב רחמנא חמץ ולא בעי שאור, ואנא אמינא ומה חמץ וכו' שאור שחימוצו קשה לא כ"ש.

הקשה הפנ"י, הא קיי"ל אין מזהירין מן הדין. ולכאו' היה נראה דלענין איסור בל יראה לא שייך לומר כן, דלית ביה מלקות כדאמר' בפסחים [צ"ה]. דלאו הניתק לעשה הוא, ועוד דלאו שאין בו מעשה הוא, אלא דא"א לומר כן, דא"כ וכו' מאי פליגי ב"ש וב"ה בשיעורין, הא קיי"ל חצי שיעור אסור מה"ת, ולא נאמרו שיעורין אלא לענין מלקות וקרבן, והכא לא שייך תרוייהו. מיהו בהא מצינא למימר, דחצי שיעור אסור לא שייך אלא באיסור אכילה, דנהי דהנאת מעיו ליכא, הנאת גרונו איכא [וכ' ע"ז מהרצ"ח, דבאמת אנן הנאת גרונו בעינן, וכשאכל חצי זית והקיא וחזר ואכלו חייב, עיינן ברמב"ם פי"ד מה"ל מאכלות אסורות ה"ג, וא"כ בחצי שיעור לבד על כרחך אפ"י הנאת גרונו ליכא], משא"כ לענין ב"י, י"ל דכל שהוא פחות מכשיעור לא חשיב כלל והוי כפירורין דממילא בטלי ולא עשאן הכתוב כאילו הן ברשותו.

ובחכם צבי [סי' פ"ו] כ' הטעם דליכא איסור חצי שיעור בב"י, די"ל דשאני איסורי אכילה דאית לן קרא דכל חלב וכו', ולפ"ז בכל שאר איסורי תורה כגון התולש שער אחד בנזיר או בשבת, או מוציא פחות מכשיעור, אין בו איסור תורה כלל, וטעמא דחזי לאיצטרופי לחוד לא מהני. א"נ י"ל דאף דבכל האיסורין פחות מכשיעור נמי אסור מן התורה, היינו דוקא בעושה מעשה שמחשיבו לאותו פחות מחצי שיעור, אבל בחמץ פחות מכזית שאינו עושה מעשה אלא מניחו בביתו ואינו מבערו וכו', לא אמרינן חזי לאיצטרופי. [ולפ"ז במחמץ חצי שיעור או לקחו בפסח, יעבור משום ח"ש, דהא עשה מעשה ואחשביה]. והשאג"א [סו"ס פ"א] כ' דלא שייך בבל יראה טעמא דחזי לאיצטרופי, דדוקא באיסורי אכילה דקיי"ל שאם אכל כזית בכדי אכילת פרס מצטרף וחייב עליו, הרי שאם אכל עכשיו כל שהוא, כשיחזור ויאכל בכא"פ עד שישלים עמו לשיעור כזית, נמצא האי כל שהוא שאכל כבר, באיסורא אכל למפרע וכו', אבל גבי ב"י דאפ"י אם ישלים לבתר זמן לשיעור כזית אינו עובר אלא מכאן ולהבא, וכו' דאפילו לבתר שהשלימו לכזית אינו עובר על שהיות פחות מכשיעור כלל דלשעבר, אלא להבא משעה שהשלימו לכשיעור וכו',

לית לן בה. ואע"ג דיליף התם לאיסור חצי שיעור מקרא דכל חלב, מ"מ עיקר טעמא הוא משום דחזי לאיצטרופי וכו'.

ומסיק בפנ"י, דלהרמב"ם ש"כ [פ"א מהל' חמוץ ומצה ה"ג] דאיכא מלקות בב"י, [עיי"ש ביאור שיטתו ויישוב הסוגיא דפסחים צה. לשיטתו], א"כ הדק"ל הא אין מזהירין מן הדין, והנראה בזה, דהכא לאו מטעמא דק"ו איירי, אלא משום דשאר גופיה בכלל חמוץ הוא, דאטו משום דחמוצו קשה לא הוי בכלל חמוץ, ומשו"ה הוצרך לומר [לב"ה] דס"ד דשאר שאינו ראוי לאכילה לא הוי בכלל סתם חמוץ.

ז: והוא שיש לו דקר נעוץ מבעו"י.

כ' בתוס' רי"ד ז"ל, פיר"ח צוק"ל דהואיל דנעץ דקר מבעו"י הו"ל מוכן, [וכ"כ תוס' ח. בד"ה ואינו, ובתור"פ מסיק בה, דמוקצה לא רצו להתיר משום שמחת יו"ט]. ואינו נ"ל, דא"כ אפי' לכתחילה נמי ישחוט כיון שיש לו דקר נעוץ, [וז"ל הרשב"א, ואפ"ה לכתחילה לא ישחוט לב"ה דקסברי דסתם דקר נעוץ אינה הכנה גמרה לסמוך עליה לכתחילה, אבל אם שחט סומכין, דכמוכן קצת דמי]. אלא ודאי כגון שלא נעצו על דעת כן כדפרישית במהדו"ת, ובהא פליגי, דב"ש סברי עפר חצרו מוכן הוא, והלכך אם יש לו דקר נעוץ מבעו"י דלא עביד חפירה ביו"ט, שוחט לכתחילה ומכסה באותו העפר, וב"ה סברי עפר חצרו אינו מוכן, הילכך לא ישחוט אא"כ היה לו עפר אחר מוכן, ומודים שאם שחט שמכסה באותו העפר שבחצר ואע"פ שהוא מוקצה, דמשום איסור מוקצה לא דחינן מ"ע דכיסוי הדם.

ז: ברש"י ד"ה דר' יוחנן. אבל בדספנא מארעא, לילד בלילה שכיח טפי מיצתה רובה.

וכ"כ הר"ן, דטפי שייך למיתלי דילדה בלילה דאע"ג דמיעוטא הוא, מלמיתלי בדר' יוחנן דיצתה רובה, דמיעוטא דמיעוטא הוא דעבדי הכי. וכ' הרש"ש ע"ז, לכאוי בלא"ה תיפוק ליה דספיקא לחומרא מטעם דיש לו מתירין הוא. אמנם במהר"ם שיי"ף כ' דאי לא הוה שכיח טפי [לילד בלילה טפי מיצתה וחזרה], לא הוי אזלינן מכח ספק לחומרא משום דשיל"מ, והוי תלינן שנולדה ביממא ויצאה רובה או לא בדק יפה, כיון דרוב יולדות ביממא.

ז: ברש"י ד"ה הא לא קשיא, וה"ק לא יגמור מעשה השחיטה דהיינו הכיסוי.

כ' מהרצ"ח, עיין יו"ד סי' י"ט ס"ד וט"ז סק"ה דיש פלוגתא אם שחיטה גמור מצוה דכיסוי, [א"ה, לכאוי צ"ל אם כיסוי גמור מצוה דשחיטה", דהרמ"א כ']

דמותר לדבר בין שחיטה לכיסוי, וטוב ליהרר שלא לדבר, וביאר הט"ז משום דר"א דהכיסוי הוא גמור השחיטה, ולא התעוררו דמכאן הראיה מוכרחת דכיסוי גמור מצוה דשחיטה היא, וביותר מבואר כן בירושלמי וכו'. ובהגהות טל תורה למהר"ם אריק צ"ל ג"כ דקדק כן מרש"י ומהירושלמי, [וכשיטת בה"ג שהביא הטור ריש סי' כ"ח], וכ' דנפק"מ לספיקו של המהר"ל דיסקין אם כיסה הדם באמצע השחיטה אם יצא יד"ח מצות כיסוי, יעו"ש עוד.

ז: ברש"י ד"ה והא קא עביד. אלמא דטעמא דמתני' לא משום דאתי עשה דוכסה בעפר ודחי את לא תעשה כל מלאכה וכו'.

הט"ז [בסי' תצ"ח סקי"ד] דקדק מלשון רש"י, דלקושטא דמילתא מאן דמתיר לכתחילה, היינו משום דאתי עשה ודחי ל"ת. [ועפ"ז כ', דלר"ת דס"ל לקמן [ט: בתוד"ה אמר] דהא דקאמר התם מוחלפת השיטה, היינו האי דמוחלפת מתני' דידן דהשוחט וכו', וא"כ ב"ה שרו לכתחילה, היינו משום עדל"ת]. והפנ"י תמה על דבריו ז"ל, ולענ"ד פשוט דלא שייך כלל לומר אתי עשה ודחי ל"ת אלא לאחר שכבר שחט, אבל בשוחט שבא לימלך לא שייך האי טעמא כלל, דאמרינן לא לישחוט ולא ליכסי, [א"ה, לפו"ר צ"ב, מאי שנא מכלאים בציצית דלא אמרי' לא ילבש ולא יעשה ציצית, אלא לובש כדרכו, ומשנתחייב בציצית דוחה מצוה את ל"ת, ה"נ נימא הכא], אלא עיקר טעמא דקודם שחיטה למאן דשרי, היינו משום שמחת יו"ט, ולאחר שחיטה משום מצות כיסוי וכו', ועוד נ"ל דבלא"ה לא שייך כלל לב"ש האי טעמא דעדל"ת, לשיטת רש"י ש"כ בכמה דוכתי דלב"ש דפטרי סדין בציצית היינו משום דלא דריש סמוכין דגדילים תעשה לך וכו'. [ובמהרצ"ח הביא דבתוס' דמנחות [מ. בד"ה סדין] דעתם דאף אי לא דרשינן סמוכים, מ"מ ילפינן דעדל"ת מ"ראשו" דכתיב גבי תגלחת נזיר], וכוונת רש"י לבאר, דהא דקבע הש"ס הך קושיא הא קא עביד כתישה בתר מילתא דרב יהודה, משום דבלא"ה הו"א דשרי משום עדל"ת.

ז: ברש"י ד"ה והא קא עביד. וכותש תולדה דטוחן ומלאכה היא.

כ' הרש"ש, קשה לי, הא קיי"ל [בסי' שכ"א ס"ט] אין טחינה אלא בגידולי קרקע, ועפר לא מיקרי גידולי קרקע [סי' תרכ"ט ס"א, דאין מסככין בו מהאי טעמא], וכן משמע בשבת [עג: האי מאן דכניף מילחא וכו'], [א"ה לכאוי כוונתו מדקאמר התם אין עימור אלא בגידולי קרקע, אבל עדין יש לחלק, דמלח אינו מגוף הקרקע כדפרש"י התם, שממשיך לתוכו מים מן הים והחמה שורפתו והן נעשין מלח]. וכן ק"ל על ל' הרמב"ם [פ"ח מהל' שבת הט"ו] ש"כ שף לשון של מתכת במלאכת טוחן. [יעו"ש עוד].